

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

Fandovství a jeho dopady na moderní společnost

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:
PhDr. Mgr. Martin Hlubek

Vypracoval:
Pavel Jaroš

Brno 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Fandovství a jeho dopady na moderní společnost“ zpracoval samostatně a použil jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce. Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

V Brně dne 16. 4. 2010

.....
Pavel Jaroš

Poděkování

Děkuji vedoucímu bakalářské práce panu PhDr. Mgr. Martinu Hlubkovi za vedení mé bakalářské práce a poskytnutou pomoc při jejím zpracování.

Rád bych také poděkoval své manželce Kateřině za podporu a pomoc, kterou mi po celou dobu studia poskytovala.

Obsah

Úvod	5
1. Moderní společnost	6
1.1 Vztahy v moderní společnosti.	7
1.2 Sociální stratifikace	10
1.3 Sociální skupina	13
2. Fandovství.....	16
2.1 Fanoušek.....	20
2.2 Typy fandovství.....	26
2.3 Organizované fandovství.....	28
3. Fandovství a moderní společnost.....	32
3.1 Dopady fandovství na moderní společnost	34
3.2 Sociálně-patologické jevy fandovství	36
3.3 Sociální specifikace davu	42
4. Stát a jeho vlivy na moderní společnost.....	45
4.1 Orgány státní správy a samosprávy a jejich vliv na fandovství	47
4.2 Sankce a opatření související s fandovstvím	51
4.3 Prevence	54
5. Diskuze	57
Závěr	61
Resumé	63
Anotace.....	64
Seznam použitých pramenů a literatury.....	65

Úvod

Současná společnost je velmi rozmanitá, sociálně strukturovaná, avšak určité znaky spojují všechny její členy dohromady. Jedním z nich je také fandovství. Lidé mají ochotu v něco věřit. Někteří věří v boha, jiní na přírodu a značná část zejména mladé populace věří v nějaký symbol. Často se jím stávají různé sportovní kluby, významné osobnosti, popřípadě političtí vůdci.

Projekt fandovství je zaměřen na veškeré věkové kategorie, které milují svůj sportovní klub, nebo jsou mu věrné. Konkrétně se bude věnovat fotbalovým fanouškům. Zaměřen bude zejména na pocity, osobní realizaci a v neposlední řadě i na negativní jevy, které sebou fandovství přináší.

Téma své bakalářské práce „Fandovství a jeho dopady na moderní společnost“ jsem si nevybral náhodou. Od roku 1994 pracuji u Městské policie Ostrava. V letech 1999-2008 jsem pracoval v Oddíle operativního zásahu, který se aktivně zúčastňoval fotbalových utkání Baníku Ostrava. Tato bezpečnostně preventivní opatření při fotbalových utkáních byla prováděna v součinnosti s Policií České republiky. Oddíl operativního zásahu zabezpečoval veřejný pořádek v souvislosti s fanoušky hostů od jejich příjezdu do Ostravy. Tato práce zahrnovala jednak doprovod fanoušků na stadion i ze stadionu a samozřejmě samotnou práci s fanoušky přímo na fotbalovém stadionu, resp. v sektoru určeném pro fanoušky hostů. Vzhledem k různé aktivitě fanoušků jednotlivých fotbalových klubů mohu říci, že k nejrizikovějším utkáním patřily zápasy Baníku Ostrava se Spartou Praha, Brnem, Olomoucí a také s Opavou. Fandové těchto klubů se jednoznačně projevovali jako nejagresivnější a nejradikálnější. Samozřejmě, že i fanoušci Baníku Ostrava patří pro svou agresivitu, soudržnost a radikálnost k nejnebezpečnějším v České republice. To, co se v souvislosti s fanoušky některých fotbalových klubů odehrává uvnitř i vně stadionů, mnohdy připomíná skutečnou bitvu mezi policejními těžkooděnci a skupinami „pseudofanoušků“, kteří nám prostřednictvím svých „norem“ chování dokazují, že zdaleka ne pro všechny skutečné fanoušky fotbalu je prožití příjemných chvil u sportu to hlavní a nejdůležitější.

Analýzou a sběrem informací a dat k dané problematice chci „fandovství“ přiblížit jako jev, který se dotýká, ať chceme, nebo ne, nás všech. S fotbalovými zápasy, resp. s fotbalovými fanoušky, souvisí různá omezení ve veřejné hromadné dopravě, zpožděné vlaky, uzavírky celých ulic či oblastí v jednotlivých městech. Samozřejmě také vzniklé materiální škody při výtržnostech jdou mnohdy do statisíců. V práci podrobněji rozebírám negativní dopady fandovství na společnost, vztah fanoušků ke svému fotbalovému klubu, jak fotbal ovlivňuje i jiné sféry společenského života, jako politiku, ekonomiku, mezilidské a partnerské vztahy, proč se v souvislosti právě s fotbalem zintenzivnily projevy rasismu, antisemitismu, extremismu, proč významné místo z hlediska sociálních faktorů zaujímá dané kulturní prostředí, vliv národnosti, etnický či sociální původ apod.

Cílem kvalitativního výzkumu je analýza fotbalového prostředí na území České republiky ve vztahu k fandům fotbalových klubů, souhrn všech negativních vlivů, které s sebou fotbalové prostředí přináší, a v neposlední řadě i vztah mezi soukromým subjektem - klubem, jeho fanoušky a orgány státní správy a územní samosprávy. Dále zde budou prezentovány a definovány jednotlivé typy fandovství, prostředí, které fandové svou „subkulturou“ vytváří, i sankce a opatření, které souvisí s fandovstvím. Podklady byly zkoumány z dostupné literatury, z rozhovorů s fanoušky a také z policejních statistik.

1. Moderní společnost

Moderní společnost vzniká v důsledku průmyslové revoluce, je určována stupněm rozvoje infrastruktury, mocensky je pak vymezená moderním státem.¹ Hledisko vývoje politické moci je v moderní společnosti charakterizováno rozvojem specializovaného mocenského aparátu. Vzniklý stát tak uplatňuje svůj monopol na výkon násilí především prostřednictvím jednotného systému centralizovaného vojenského, policejního a správního administrativního aparátu. Moc, jako schopnost uplatňovat vlastní vůli na jiné, je tak jedním z důsledků rostoucí nerovnosti. Základní jednotkou organizované moci je úřad. Úřad byl dominantním zdrojem moci zejména v netržní tradiční společnosti a zůstává jím (jak důvěrně zná naše střední a starší generace) i v direktivně řízených společnostech moderních. V politickém životě moderní, zvláště parlamentní demokratické společnosti, významnou úlohu sehrávají nátlakové skupiny (lobby) snažící se promyšleně prosadit vlastní vůli a zájmy vůči veřejným zájmům. V některých případech se tak otevírají možnosti nových pohledů na veřejné záležitosti ve smyslu zlepšování legislativy, v jiných bohužel naopak jde o cynické posilování pozic mocných a bohatých. Ti se tak mohou stát i součástí mocenské elity, kterou tvoří vládní i mimovládní skupina lidí majících ve svých rukách ekonomickou, politickou a vojenskou moc. Běžně používaný pojem komunita je zpravidla používán v opozici vůči formálně chápanému výrazu společnost. Jde o útvary existující již před vznikem jednotné a centralizované moderní společnosti, která dnes vzniká zpravidla spontánní reakcí na neudhy moderního světa. Dnes se s tímto pojmem setkáváme například v případě squaterů. Významnou politickou silou v Izraeli sehrávají kolektivisticky a často i militantně stmelované komuny, zvané kibucy. Není však bez zajímavosti, že právě moderní společnost přebírá některé jednotlivé funkce tradičních komunit, ke kterým dnes patří společné zajišťování obživy či nutnost obrany.² Současnou společnost charakterizují dva obecnější momenty. Jsou to **individualismus** a **dynamismus**. Individualismus pramenící v antické inspiraci renesance narůstá v současné době až do obludných forem, kdy nabývá výrazu v přemrštěné a nevyvážené touze po osobní svobodě, individuálních lidských právech, ekonomického sobectví, až po atomizaci společnosti. Dynamismus je vnímán jako vnitřní tendence společnosti k samovývoji. Sociální a ekonomický dynamismus vede k neustálému urychlování vývoje a strhává ke stále větší dynamice i jednotlivce. Od poloviny dvacátého století je urychlování vývoje stále prudší, probíhá ve stále strmější exponenciální křivce. Člověk mu nemůže stačit, stává se pro něj zdrojem stále silnějších stresů. Dynamika naší civilizace se projevuje nejsilněji v oblasti ekonomiky. Peníze vždy byly (kromě jiného) měřítkem hodnot. V poslední době se však stávají měřítkem univerzálním, dokonce jediným. Všechno, všechny hodnoty se převádějí na peníze. Vezměme jako příklad tenis. Existují dva žebříčky, jeden podle výkonu, sportovních úspěchů, druhý podle získaných peněz. Tlak ekonomiky potom vede k jednostrannému zužování lidských zájmů a lidských aktivit na zájmy ekonomické, povyšování peněz na hlavní, ne-li jediný cíl, a tím k podstatnému deformování člověka. Lidská společenství ztrácejí motivaci k odvaze, čestnosti a svědomí, protože je nelze výhodně zpeněžit a jsou překážkou v boji o úspěch, který se měří penězi, bez ohledu na to, jaký je jejich původ.³ Stejně vážným rysem naší civilizace je silné a stále pokračující oslabování sociálních vazeb, rozklad tradičních pospolitostí, do nichž

¹ Jilčík, T., Zapletal, L.: *Sociologie I*. Brno. Institut mezioborových studií, 2003, s. 20.

² Sekot, A.: *Sociologie v kostce*. Brno. Paido, 2004, s. 111-113.

³ Mühlpachr, P.: *Problémy současné společnosti*. Brno. Institut mezioborových studií, 2004, s. 6-7, 45.

je člověk zapojen a v nichž nachází oporu. Nejde tu pouze o rodinu, ale ještě více o vesnickou pospolitost, sousedská společenství, různé spolky a sdružení. Jednotlivec je stále více ponecháván sám sobě, je izolován od jiných a od pospolitosti. **Mluvíme o atomizaci společnosti a přexponování individualismu.** Člověk je osamocen tváří v tvář nezvladatelným a nepochopitelným sociálním útvarům a silám. Posledním výrazným rysem naší euroamerické civilizace na přelomu tisíciletí je značné **sobectví**, sobectví kolektivní i individuální, **lhostejnost**, lhostejnost ke třetímu světu, stejně jako lhostejnost k méně nadaným, k méně schopným, méně zdravým, sociálně či jinak handicapovaným. Výrazně se projevuje značná míra ztráty solidarity.⁴

S rozvojem civilizovaných společností dochází též k nárůstu jejich negativních stránek či projevů. Člověk musí řešit značné množství životních situací, životní tempo se zrychluje, mezilidské vztahy jsou komplikovanější a komplikovanější. Mnozí jedinci proto zákonitě hledají řešení pro naplnění života nesprávným způsobem. Vznikají tak sociálně - patologické jevy.⁵

Ve většině průmyslově rozvinutých států dochází v posledních desetiletích k prudkému vzestupu kriminality, který je dáván do souvislosti s industrializací, urbanizací, migrací a demografickými změnami. Mezi nové jevy kriminality ve světě patří terorismus, organizovaný zločin, hospodářská trestná činnost nadnárodních organizací, ničení životního prostředí, vandalismus apod. Ve velkých městských aglomeracích se prudce zhoršuje kvalita životního prostředí. Mocenské struktury a vládnoucí elity jsou podporovány všemocným vlivem masmédií, zvláště tiskem a televizí. Morální marasmus je charakteristický jak pro horní patra společnosti, tak pro suterén těchto společností. Zločinnost, vulgarita, násilí. Lidstvo strádá nedostatkem globální vize. Současná společnost preferuje atributy, které jsou charakteristické pro společnost postmoderní. Humanisté si ve svých vizích budoucnosti lidstva představovali sjednocený svět jako kulturní domov pro všechny. Lze hovořit o **globální krizi lidskosti** a o trojici faktorů, které dekulturní vyvolávají. Jsou to navzájem spjaté **faktory ekologické, ekonomické a etické.**⁶

Jestliže od nejranějších dob se životní úroveň a způsob života obyčejných lidí příliš neměnil, je moderní společnost naopak charakterizována zvyšováním objemu bohatství ve smyslu růstu reálných mezd. Moderní společnost posledních dvou století totiž spočívá na materiálních hodnotách víry v ekonomický růst.⁷

1.1 Vztahy v moderní společnosti

Člověk je tvor společenský a společností je nejenom formován či socializován, ale v průběhu celé životní dráhy je veškerý jeho život výslednicí a průsečíkem faktorů, které vyplývají z jeho individuality a z vlivu společnosti. Na stejnou společenskou skutečnost reagují jedinci odlišně podle své individuality, ale tato odlišnost od průměrné reakce má své mantinely a různou míru pravděpodobnosti uskutečnění.

Sociologicky pojatý pojem „ **společenská osobnost** “ je potom souborem trvalých vlastností jednotlivce působících na jeho jednání, vyrůstajících z biologických a psychických vlastností a vyvěrajících z vlivů kultury a struktury společnosti, ve které byl člověk vychován a již je součástí. V každé společnosti vznikají určité dobové

⁴ Mühlpachr, P.: *Problémy současné společnosti*. Brno. Institut mezioborových studií, 2004, s. 8-9.

⁵ Jilčík, T., Plšková, A., Zapletal, L.: *Sociální patologie*. Brno. Institut mezioborových studií, 2005, s. 5.

⁶ Mühlpachr, P.: *Problémy současné společnosti*. Brno. Institut mezioborových studií, 2004, s. 45-46.

⁷ Sekot, A.: *Sociologie v kostce*. Brno. Paido, 2004, s. 114.

podmíněné představy o tom, jaký má být ideál člověka. Antická kultura znala ideál harmonie rozvinuté krásy fyzické, duchovní i morální. Některé indiánské kmeny, starověká Sparta či Prusko zdůrazňovaly vlastnosti dokonalého válečníka, zatímco čínská kultura vyzdvihovala ideál poníženého skromného člověka. Spojené státy americké nabídly světu ideál moderního podnikatele a Anglie na vrcholu své moci a slávy prototyp moudrého koloniálního úředníka. Běžný všední život nás učí, že ideál osobnosti se zpravidla mění v závislosti na daném sociálním klimatu, příslušnosti ke společenské vrstvě, úrovni vzdělání, typu profese a věkových kategoriích. Člověk jako sociální bytost je součástí určité společnosti. Z našeho pohledu považujeme za užitečné prezentovat osvědčenou definici připisující společnosti následující atributy:

Soubor institucí a zařízení zajišťujících organizované uspokojování **potřeb**, regulování **konfliktů** a udržování a rozvoj **kultury**. Z jiného zorného úhlu lze shrnout, že lidské společnosti jsou složité systémy seskupující jednotlivce, hmotné předměty, symboly, zařízení a jiné prvky do integrovaného celku. Souhrn vztahů a závislostí mezi lidmi ve společnosti potom nazýváme **společenskou vazbou**. Širším výměrem ji lze popsat jako organizovaný systém vztahů, institucí a prostředků společenské kontroly, seskupující jednotlivce, podskupiny a jiné skladebné prvky do funkčního celku schopného existence a rozvoje. Základním předpokladem společenské vazby je vazba psychická. Vychází totiž ze vzbuzení zájmu či vzájemného porozumění. Linie jednotlivých forem a projevů sociální interakce nás přivádí i ke kategorii „společenská činnost“. Její základní odlišující charakteristiku tvoří zaměřenost na vyvolání změněného chování, postojů nebo snah jednotlivců či skupin. Nejsme však zpravidla schopni stanovit přesně hranice mezi činností společenskou, ekonomickou či politickou. Každá společenská činnost však obsahuje následující odlišující složky: působící osobu, předmět činnosti, nebo osoba, na kterou se působí, prostředky, nebo nástroj činnosti, metodu činnosti ve smyslu používání prostředků činnosti a výsledek jako reakci osoby, na kterou se působí. Způsoby, kterými na sebe lidé reagují navzájem, na pozadí jevů a procesů realizovaných mezi lidmi ve smyslu sociální interakce, se odrážejí i v sociologicky frekventovaných kategoriích **sociální status** a **sociální role**. Jejich prostřednictvím, v širším kontextu sociálních skupin a organizací, lze zkoumat předpokládané sociální vztahy, a otevřít tak větší prostor pro zkoumání mnohorozměrného světa kolem nás.⁸

Sociální status je společensky definovanou pozicí v rámci širší společnosti. Prakticky vzato jde o postavení, které jedinec nebo skupina zaujímají ve společnosti. Jsou s ním spojena práva a povinnosti, které zpravidla vyplývají z profesní pozice. Může se měnit v kontextu věku, socioekonomického zařazení a míry sociální aktivity. Souběh více statusů v životě jedince je dán jeho postavením jako příslušníka určité společenské třídy či vrstvy, jeho profesní zakotveností, úrovní vzdělání, místem bydliště, rodinnou pozicí či příslušností k určité věkové skupině.

Statusová příslušnost je výslednicí komplexu podmínek určujících život jedince v kontextu místa a času. Prostý fakt narození jedince je základem pro vrozený či připsaný status, jedinec ho získává bez ohledu na své schopnosti, nadání či povahové vlastnosti. Příslušnost k pohlaví, rase, národu, společenské třídě či vrstvě tak předznamenává životní osudy jedince, když se jedná o status základního společenského významu v dané kulturní sféře. Připsaný status proto předurčuje mnohdy zcela zásadním způsobem naprosto odlišnou životní startovací čarou kupříkladu dynastického následníka trůnu, dítě univerzitního profesora, syna světového šampióna v boxu, dceru nezaměstnané svobodné matky, děti afghánských uprchlíků, barevného

---

⁸ Sekot, A.: *Sociologie v kostce*. Brno. Paido, 2004, s. 65-66.

teenagera v newyorském Bronxu, novorozence v palestinském uprchlickém táboře, potomka egyptského feláha či příslušníka nejnižší kasty v Indii.

Získaný (dosažený) status je zpravidla zaujímán díky individuálnímu úsilí studiem, pracovitostí, rozvíjením dovedností, invencí či konexemi. V naší kulturní sféře jde zejména o kariérní změny související s úrovní vzdělání a kvalifikace. Období společenské transformace devadesátých let přineslo u nás také individuálně a společensky závažné dopady změn vlastnických a mocenských pozic odvozené často z nepřehlednosti vlastnických práv a nedokonalosti právního systému. Rámec získaného statusu tak umožnil kupř. jedinci se základním vzděláním nabytí miliardových majetků s příslušným podílem na moci a rozhodování, v jiném případě akademicky vzdělanému vědeckému pracovníku přisoudil pozici podprůměrně placeného pozorovatele průvodních jevů dynamiky společenských změn. Pro jedny znamenala sametová revoluce ohrožení sociálních jistot a nenávratnou ztrátu politické kariéry, pro jiné osobnostně akcelerující impuls na cestě uplatnění vzdělání, nadání, dovedností a osobního charisma. Pro mladou generaci se otevřely nebývalé možnosti osobnostního rozvoje, starší generace je naopak často poznamenána pocitem trpkosti promarněných životních příležitostí a ztrátou šance naskočit do rozjetého rychlíku společenských změn a kariérních příležitostí.

K podstatným charakteristickým znakům nové globálně propojené společnosti následně patří imperativ uplatňování produktivity práce, kvalifikovaného a vzdělaného pracovníka, kdy důraz na vzdělání, vědění a učení by měl významně spoluutvářet sociální pozici moderního člověka. Profesionální status je v našich podmínkách hlavním statutem. Rozdíly mezi podnikateli a podnikavci, boháči a zbohatlíky, kariérními pracovníky a kariéristy, skutečnými učiteli a pouze situací se přizpůsobujícími učenlivými, to vše jen dokresluje jak specifičnost, tak možnou problematičnost statusových hierarchií a častou rozpornost či dokonce rozporuplnost dominujících hodnotových kritérií. Právě status, jako první klíč moderní společnosti k identifikaci postavení jedince, je mnohdy charakterizován příslušnými statusotvornými symboly. Již běžný život nás takto upozorňuje na zjevné atributy reflektované v symbolických prvcích oblékání, způsobech bydlení, formách trávení volného času, spotřebních zvyklostech, úrovních stravování, vlastnictví určitých značek automobilů, kulturnosti chování a vyjadřování. Tyto symboly potom určují způsob života jedince, jako celostního výrazu života člověka ve smyslu jeho charakteru, struktury a obsahu.

Určitá sociální situace obvykle předpokládá či dokonce vyžaduje i určité chování. Jinak se chováme v situaci ohrožení, jinak v euforickém rozpoložení všeobjímající pohody. Neznamena to však, že jsme svoji povahou a temperamentem závislí na prostředí, či že si „na někoho hrajeme“. Vyjadřuje to pouze fakt, že se v určitém prostředí chováme tak, jak to vyplývá ze situace. Předpoklad a očekávání určitého chování v určitém sociálním kontextu se nazývá **rolí**. Běžně používaný pojem sociální role je spojován s určitými vzory chování, které vyplývají z individuální příslušnosti ke konkrétním skupinám. Je souborem chování, postojů a hodnot, které jsou od jedince jako člena určité skupiny či společnosti očekávány. Jde o takové charakteristiky, tedy činnosti, chování a jednání, která vyjadřují funkční provázanost se společensky stanovenými pravidly a očekávaným způsobem chování ve vztahu k pozici, kterou jedinec nebo skupina zastává. Konflikt rolí nastává v okamžiku střetu neslučitelných sociálních pozic. Naplňování role spojované s jedním individuálním statutem totiž může přímo narušovat role spojované s jiným statutem. Vysoce postavený a v organizaci plně respektovaný vedoucí pracovník se tak může dostat do konfliktu role manžela a otce ve vlastní rodině, když jeho manželka nedokáže naplňovat očekávanou roli kolegyně v zaměstnání. Je nesmírně obtížné sladit očekávané

sociální role profesionálního politika s jeho problematickými podnikatelskými aktivitami, vazbami na parlamentní a nátlakové skupiny (lobby), světem sponzorských nabídek na jedné straně a původním profesním prostředím, neformálními přátelskými vazbami a vlastní rodinou na straně druhé.

Otázka vztahu sociálního statusu a sociálních rolí hraje významnou úlohu právě na pozadí dynamiky změn transformující se společnosti. Přitom i širší rámec naší kultury je charakterizován tím, že úspěch zpravidla znamená víc než přátelství, bohatství je ceněno výše než uspokojení z práce, drobné harmonizující životní radosti ustupují očarování ze spektakulárnosti zábavy. Lidé se navíc stále více posuzují podle toho, co vlastní, než podle toho, jací skutečně jsou. Sílicí potřeba vlastnit hmotné statky bez přímé návaznosti na jejich skutečnou potřebnost, užitek a smysluplnost tak poznamenává i míru společenské prestiže jednotlivých společenských pozic a jim odpovídající proces zaujímání společenských rolí.⁹

1.2 Sociální stratifikace

Sociální stratifikace tvoří charakteristický znak každé společnosti již tím, že společnost není nikdy homogenním celkem. Je vnitřně strukturována do vrstev s odstupňovaným podílem na statcích, které jsou obecně ceněny v přímé úměře k jejich nedostatkovosti. Konkrétní stratifikace společnosti tak reflektuje ocenění a distribuci nejvyšších hodnot společnosti, mezi které patří podíl na moci, velikost majetku a odtud odvozená prestiž. V naší kulturní sféře jde zpravidla o míru prestiže odvozované od zaujímané profesní pozice. Specifičtější pojem sociální stratifikace se vztahuje k nerovnému rozdělení práv a privilegií, povinností a odpovědnosti, odměn a majetku, moci a vlivu v rámci postavení jednotlivých členů společnosti. Zatímco třídní struktura tradičně odrážela soustavu základních společenských vztahů, je soustava rozvrstvení produktem užití vžitého měřítka hodnot různých článků této struktury ve smyslu hodnocení společenských vztahů. Takovéto vymezení však nevyhnutelně aktualizuje řadu dalších klíčových sociologicky relevantních pojmů, jako jsou společenské třídy, vrstvy, kasty, stavy.

Kategorie třída je ve společenských vědách často užívána pro označení souboru lidí, kteří mají určité statisticky odlišitelné vlastnosti. Společenské třídy v moderní společnosti nejsou dány ani zákony ani odvozeny rodově. Jsou vzájemně dobře propustné, jsou dosahovány v rámci vysoké sociální mobility a spočívají primárně na ekonomických rozdílech, tedy vlastnictví a kontrole materiálních zdrojů. Jsou charakterizovány neosobností vztahů odvozovaných z ekonomických, nikoli osobních závazků. Základním klíčem třídní příslušnosti je vlastnictví či povolání, stupeň sebeuvědomění, prestiž a odpovídající míra uzavřenosti či otevřenosti. Zjednodušeně by se dalo říci, že třídy jsou stratifikovány podle svých vztahů k produkci a způsobu nabývání statků, zatímco statusové skupiny jsou stratifikovány na základě své spotřeby, reprezentované specifickým životním stylem.

Moderní pojetí odrážející spletitost a častou neprůhlednost právě vlastnických vztahů dává přednost pojmu společenská vrstva jako velké skupině osob majících shodné, společensky významné a od ostatních odlišitelné znaky. Jde o soubor osob integrovaných určitou vnitřní vazbou a pocitem sounáležitosti. Prakticky může jít o vrstvu charakteristickou profesní zaměřeností, zdrojem příjmu, postavením

---

⁹ Sekot, A.: *Sociologie v kostce*. Brno. Paido, 2004, s. 67-70.

v systému řízení, mocenskou pozicí, životním stylem, hodnotovou zakotveností či dokonce tržně spotřebitelskou orientací. Můžeme tak hovořit o příslušnosti k nejvyšší společenské vrstvě či sounáležitosti se společenskou elitou, anebo naopak diskutovat o sociálním zařazení dlouhodobě nezaměstnaných či bezdomovců. Připomeneme si, že právě příslušnost k určité společenské vrstvě odvozuje sociální status jedince, a tím přímo či zprostředkovaně určuje i odpovídající jednání a chování zaujímané sociální role. Členové pospolitosti mohou být diferencováni ve vztahu k různým vlastnostem, jež dělí lidi do různých kategorií. Může jít o odlišnosti rázu biologického či psychického, může jít o vlastnosti jako inteligence, schopnosti, temperament, charakter. Dále lze diferencovat dle společenských znaků, jako je vzdělání, majetek, životní styl. A konečně se lidé mohou odlišovat podle zvláštních společenských rolí, v kontextu našich diskuzí zejména podle funkcí v rámci společenské dělby práce a podílu na moci a řízení. Diferenciace v rámci nerovného postavení jednotlivců ve společnosti zařazuje jedince podle přijaté míry významnosti do stratifikačního systému pospolitosti. Právě v jeho rámci se aktualizuje pojem společenská vrstva jako označení určité skupiny lidí, více nebo méně oddělené kritériem společenské nadřazenosti, nebo podřazenosti od ostatních skupin. Základem tohoto dělení je určitý odstup, opírající se o kritéria vlastnictví, kulturní úrovně, životního stylu, o představy o urozenosti, nebo jiná skutečná či fiktivní kritéria.¹⁰

Zcela výjimečné postavení v sociální stratifikaci zaujímá **kasta**. Jde o uzavřenou sociální skupinu, jejímž členem se člověk stává svým narozením, z jejího stratifikačního a statusového sevření se její příslušník vlastním úsilím neodpoutá po celý život. Kasta je dědičně, zpravidla původně nábožensky, vydělená, neměnná a imobilní skupina. Chování kasty je regulováno pevnými rituálními způsoby, a to v závislosti na příslušném rasovém, náboženském či stavovském principu. V čisté formě se kasty objevovaly v souvislosti s indickým hinduismem, kde existují čtyři hlavní kasty. Feudální uspořádání vytvářelo kasty na základě představ o nerovnosti krve mezi jednotlivými stavy, tedy vrstvami feudální společnosti. Určité kastovní rysy převzaly i některé institucionalizované profesní kategorie, kupř. pruský důstojnický sbor či stranická nomenklatura totalitních režimů.

Dalším stratifikačním systémem, spojovaným s feudální společností, je **stav**. Jeho původ je odvozen od vlastnictví půdy a jejím pronájmu nevolnickým sedlákům. Jde o stratifikační systém typický zejména pro středověkou Evropu. V zásadě je výrazem seskupení společenských vrstev různých (zpravidla uzákoněných) práv. Kritériem společenského postavení je určení rodem, když stav je výrazem rozšířených příbuzenských systémů fungujících v rámci nízké sociální mobility. Stavovská příslušnost signalizuje druhým, jaké povinnosti a práva přísluší každému člověku jeho zrozením. Je přirozené, že stavovská příslušnost je i určujícím faktorem ekonomického postavení již tím, že určuje individuální míru nároků na statky a služby. Tím se stavovský princip liší od třídní příslušnosti.¹¹

Diskuse na téma specifických projevů sociální stratifikace nás zákonitě přivádějí k problematice středních vrstev. Mnohdy slyšíme, že právě střední vrstvy tvoří jádro moderní společnosti založené na znalostech uplatňovaných příslušností k organizacím, jindy jsme svědky povzdechu, že právě v naší společnosti střední třída mizí. Podle jedněch se střední třída neustále rozšiřuje na úkor jiných vrstev, jiní naopak snášejí doklady o její distanci a uzavírání se do sebe. Většinou je však právě ve středních vrstvách spatřován garant společenské stabilizace a vzestupu. Starou tradiční střední vrstvu tvořili samostatní rolníci, obchodníci, řemeslníci a svobodné

¹⁰ Sekot, A.: *Sociologie v kostce*. Brno. Paido, 2004, s. 91-92.

¹¹ Sekot, A.: *Sociologie v kostce*. Brno. Paido, 2004, s. 92-93.

profese. Do nových středních vrstev patří široké spektrum zaměstnanců organizací počínaje manažery a experty na nejrůznější specializace, přes lékaře, učitele, duchovní a úředníky všech stupňů, až po řadové prodavače a nižší personál organizací. Zdaleka nejpočetnější kategorií zde však představují učitelé, pracovníci ve zdravotnictví a sociálních službách, prodavači a úředníci. V nově utvářené střední vrstvě nacházíme všechny ty, kteří sice musejí pracovat, ale přijmy jim umožňují šetřit.

Tržně zaměřená společnost současnosti se problematikou sociální stratifikace zabývá i z čistě utilitárních hledisek spotřebitelského chování lidí z pozic svébytných a sociálně relevantních kategorií životního stylu. Životní styl zde chápeme jako specifický typ chování jedince nebo skupiny s trvalým zvláštním a odlišitelným jednáním, způsoby, zvyky a sklony. Stratifikační kategorie jsou tradičně propracovávány v bohatě sociálně strukturované americké společnosti. Běžně nejužší kategorií tvoří nejvyšší vrstva s cca 1 % zastoupením, vyšší čítá asi 3 %, lepší průměr dosahuje 12 %, diskutovaná nižší střední kategorie jako nejpočetnější má 35 %, lepší spodina zahrnuje až 40 % a spodina asi 10 % americké populace.¹²

Mezi ty společenské skupiny, které stojí v sociální stratifikaci obvykle níže a mají tedy menší podíl na bohatství a moci, patří v jednotlivých zemích příslušníci etnických nebo rasových menšin. Typicky jsou to např. Aboriginové (původní obyvatelé) v Austrálii, černoši a indiáni v USA, Romové v různých zemích, ale i skupiny neevropských emigrantů ve vyspělých zemích Evropy.

Nedílnou součástí diskusí na téma sociální stratifikace tvoří rovněž vývoj sociální struktury a mobility české společnosti. Toto téma je ozvláštněno zejména specifiky společenského vývoje naší reformované společnosti. Zejména v devadesátých letech totiž došlo ke značnému pohybu jednotlivců, které sociologie označuje pojmem **sociální mobilita**. Je zřejmé, že většina zejména demokratických společností disponuje mechanismy umožňujícími přechod jedinců z jedné třídy, vrstvy či skupiny do druhé. Obecná sociologická teorie odlišuje mobilitu vertikální a horizontální. **Vertikální mobilita** označuje přechod jednotlivců v kategorii vyšší – nižší mezi třídami, vrstvami či většími výsadou charakterizovanými uskupeními. **Horizontální mobilita** označuje přechod jednotlivců mezi uskupeními, která jsou umístěna ve stejném nebo podobném místě dané struktury. Mobilita směrem nahoru znamená přibližování se elitě moci, vlivu a bohatství, mobilitní dráhy směřující směrem dolů signalizují vzdalování se výsadám vládnoucí vrstvy či elity. Mobilita označuje pohyb osob mezi pozicemi v rámci sociálního rozčlenění společnosti. Sociální mobilita je zpravidla spojována s hierarchickým modelem sociálního rozvrstvení, které je provázáno systémem hodnot s hierarchií pozic.¹³

Společnost může být silně stratifikovaná, sociální mobilita v ní může a nemusí existovat. V případě, že sociální mobilita neexistuje, cirkulace členů společnosti je nulová. Sociální postavení lidí se během jejich života nemění. Děti žijí a umírají v třídním postavení svých rodičů. Hranice mezi třídami jsou příliš vysoké na to, aby je lidé bez obtíží zdolávali. Třídy jsou od sebe vzdálené a neexistují mezi nimi mobilitní kanály. Sociální vazby a sociální solidaritu najdeme v tomto případě především v rámci jedné třídy, nicméně o to jsou intenzivnější. Odlišné třídní postavení příslušníci sociálních tříd vnímají spíše jako cizí a nepatřičné. Třídní pozice jsou přidělovány na základě připsaných vlastností, jako je rodinný původ nebo zděděný majetek, nebo na základě známostí a osobních přátelství.¹⁴

¹² Sekot, A.: *Sociologie v kostce*. Brno. Paido, 2004, s. 96-98.

¹³ Sekot, A.: *Sociologie v kostce*. Brno. Paido, 2004, s. 98-99.

¹⁴ Katrňák, T.: *Třídní analýza a sociální mobilita*. Brno. Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005, s. 110.

1.3 Sociální skupina

Člověk se v průběhu svého života účastní široké škály diferencovaných forem pospolitého společenského života, jako souboru jevů a procesů realizovaných mezi lidmi. Všeobecně rozšířená sociologická kategorie „**skupina**“, označuje určité množství osob (nejméně tří) spojených systémem vztahů regulovaných institucemi, osvojujícími si společné hodnoty a vyznačujícími se určitým principem odlišnosti. Jde tedy o jedince spojené vědomou sociální interakcí obdobných norem, hodnot a očekávání. **Definice skupiny obsahuje i dva důležité rysy: schopnost společného jednání a podřízenost společným cílům.** Za sociální skupinu je tedy možno považovat sdružení tří a více osob, které mají mezi sebou vzájemný vztah, jenž je dán následujícími znaky:

1. určitá psychická vazba (např. láska, přátelství, spolupráce aj.)
2. společné hodnoty, vzory chování (např. ideologie, hesla, symboly aj.)
3. shodná činnost směřující ke společnému cíli (např. práce, zábava aj.)
4. organizace a sociální kontrola (např. užívání sankcí aj.)
5. sounáležitost ke skupině, včetně ztotožnění
6. odlišnost od ostatních sociálních skupin
7. vedení skupiny (vůdce).

Procesy sociální interakce spojují jedince v určitá trvalá seskupení, která na pozadí specifík místa a času nabývají různou podobu. Každý z nás přísluší k nějaké rodině, je součástí sousedských vztahů, zaujímá určité postavení v profesních strukturách. Máme stále určité okruhy kamarádů a vstupujeme do přátelských vztahů a vazeb. Mnozí náleží do studijních kroužků, sportovních klubů, náboženských organizací, kulturních institucí či jsou součástí formální struktury politických stran. Můžeme být členy odborů nebo bytového družstva, stát se stálým návštěvníkem internetové kavárny či skalním fandou svého fotbalového klubu. Náležíme zcela jistě k určité společenské třídě či vrstvě, patříme do konkrétní teritoriální pospolitosti, spadáme do určité věkové kategorie. Jsme občany konkrétního státu a příslušníky určitého národa. Náležíme k určité rase a k určitému etniku. Jsme totiž součástí mnohačetných forem společenského života.

Každá společnost sestává z řady skupin propojených každodenní sociální interakcí na cestě dosahování určitých cílů, rozvíjení vazeb a naplňování sociálních rolí. Skupiny spoluvytvářejí povahu individuálních statusů a rolí v rámci sociální struktury a zprostředkovávají vazby mezi jedincem a širší společností. Jednotlivec však není zpravidla vstřebáván skupinou celou svojí osobností, ale pouze ve vztahu ke společenské roli, která mu v jejím rámci principem „selektivnosti skupiny“ přísluší. Víme však, že některé skupiny absorbují téměř celou osobnost svých členů, ponechávají jim minimum soukromí a práva na vlastní veřejně projevovaný názor. Příslušnost k rigorózní náboženské skupině, politické členství ve fundamentalistickém hnutí, účast na intenzivním vojenském výcviku či vrcholné sportovní přípravě, to vše jsou příklady možného intenzivního absorbování osobnostních rysů a podřizování se roli jedince v jiných skupinách.

Obecnější kritérium velikosti skupiny zpravidla považuje za malé skupiny ty, které nepřesahují dvacet členů. V nich jde většinou o převažující bezprostřednost osobních styků a provázanost na neformální instituce. Velká skupina oproti tomu je příliš velká, než aby se její členové mohli osobně znát ve smyslu absence bezprostřednosti styků. Kategorie velikostně střední skupiny leží někde uprostřed a není obvykle přesněji vymežována. Sociologicky zajímavější dělení podle povahy existujících skupinových vazeb odlišuje **primární** a **sekundární** skupiny. **Primární**

skupinou je předně rodina, integrovaná především osobním zaujetím svých členů, pramenících z citového svazku a odpovědnosti za osudy jiných členů rodiny. Podobné charakteristiky můžeme nalézt i u skupin vrstevníků vznikajících zejména v dětství a jinošství, či v rámci sousedských vztahů. Význam primárních skupin spočívá ve formování vlastností a hodnotové orientace člověka, zejména v raných fázích procesu socializace. **Sekundární skupiny** se vyznačují formálností a neosobností, absencí intimity, spontánnosti a bezprostřednosti vztahů a nezbytné míry vzájemného porozumění. Organizují se zpravidla pro dosažení určitého cíle. Zásadní význam v jejich rámci hrají zprostředkované věcné styky. Sekundární skupiny se opírají o institucionalizovaný a schematizovaný systém vztahů a jejich činnost je regulována předpisy. Z hlediska velikosti se většinou jedná o velké skupiny.

Dělení na primární a sekundární skupiny je provázáno i s kategorizací odvozené od míry formálnosti. Za **neformální skupiny** označujeme ty, jejichž vnitřní vazba vychází z institucí neformální kontroly. Převládají osobní vztahy, členové jednají dobrovolně, bez vnějších podnětů a donucení. Z logiky věci vyplývá, že jde zpravidla o malé primární skupiny. **Formální skupiny** naopak cílením na maximální účelovost a účinnost jsou odvozovány z formálních institucí a vyznačují se tedy i formálností vztahů. Skupina provádí hodnocení a kontrolu, utváří se hierarchie s přesně formálně vymezeným podílem na moci a systémem nadřízenosti a podřízenosti.

Kritérium délky trvání vyčleňuje **dočasnou** skupinu vznikající účelově, na základě určitého podnětu a s jeho odezněním také zaniká. Přípravný olympijský výbor, dětský letní tábor nebo Komise pro přijetí nových členů v rámci evropské integrace mají vzdor zásadní významové odlišnosti svého poslání jedno společné: naplněním svého úkolu logicky zanikají. **Trvalé** skupiny oproti tomu mohou existovat po značnou část života jejich členů, či s větším přesahem po dobu delší. Rodina tak nezaniká úmrtím jednoho z jejích členů, Svaz spisovatelů funguje i po ideovém zatracení svého zasloužilého laureáta, politická strana dál působí na půdě parlamentní demokracie i po odchodu dlouholetého vůdce na odpočinek.

Princip členství ve své automatické formě vypovídá, že člověk se stává nejprve členem určité skupiny a teprve potom se u něj vytváří příslušný pocit sounáležitosti. Až po narození do určité rodiny si můžeme vypěstovat pevné příbuzenské vazby, sedmiletý školák si vytváří ucelenější náboženský konfesně zakotvený názor zřejmě až po formálním křtu či biřmování. Dobrovolné členství oproti tomu vzniká v posloupnosti prvotního vytváření pocitu solidárnosti, sympatií a sounáležitosti se skupinou a až následného uvědomělého členství.

Princip členství dále rozlišuje skupiny podle míry selektivnosti. **Uzavřené** (exklusivní) skupiny tak tvoří ty, které jsou z hlediska členství přístupny pouze vybraným jedincům splňujícím jistá pevně stanovená kritéria (kluby pro příslušníky aristokracie, absolventy prestižních univerzit či držitele olympijských medailí apod.). Polozavřené skupiny přijímají své členy méně rigorózně a využívají také princip negativních kritérií. Do určitých profesních pozic můžete tak být přijati pouze na základě čistého výpisu z trestního rejstříku, dokonalého zdravotního stavu či negativní lustrace. **Otevřené** (inkluzivní) skupiny jsou přístupny prakticky všem, kdo splňují jednoduchá základní kritéria. Člen filmového klubu zaplatí roční členské příspěvky, držitel nákupní karty velkého obchodního řetězce pravidelně nakupuje právě ve svém hypermarketu.

Zájmové či **účelové** skupiny se vytváří proto, aby sloužily nebo alespoň napomáhaly k dosažení cílů předurčených určitým zájmem. Jde tedy o systematické směřování k cílové hodnotě či stavu věcí, které skupina považuje za žádoucí či dokonce

nezbytné pro svou existenci. Motivem pro vytváření účelových skupin může být i boj s jinými skupinami. Dnes v tomto smyslu tragicky aktualizuje jednostranná zájmovost teroristických skupin na Blízkém východě či na území Afghánistánu a Iráku, zpětnou reakcí je potom účelové vytváření protiteroristických komand a speciálních vojenských jednotek. Účelovost je dnes zřejmá při vytváření relevantních skupin na půdě politiky, ekonomie, vědy, kultury, náboženství, masové kultury, sociální sféry a také sportu. Princip účelovosti je v těchto skupinách jednotící bází členské identifikace se skupinovými cíli a úkoly. Z ní se také mnohdy odvíjí vysoká míra uspokojení, očekávání a potřeb svých členů.¹⁵

---

¹⁵ Sekot, A.: *Sociologie v kostce*. Brno. Paido, 2004, s. 73-77.

2. Fandovství

Sport, jako významný sociálně-kulturní a hodnotový fenomén, je dnes z pohledu sociologie častěji vnímán jako součást každodenní zkušenosti mas lidí. Vzhledem k rostoucí konzumní povaze mediálně zakotveného profesionálního sportu potom odbornou veřejnost stále více přitahuje i sféra sociálních sítí a hodnotového světa vyznavačů sportovní podívané, když se má za to, že je třeba zkoumat význam, zkušenosti a konzumní vzory soudobých sportovních fanoušků. Odtud se odvozuje, že je vhodné nazírat na sportovní fanoušky jako na součást širšího komplexu konzumní kultury a konzumní praxe. **Sport je sociologií považován za kulturní statek, jehož konzumní povaha je nejlépe zřejmá v kontextu kolektivu fandů.** Právě zde je silně reflektován zbožní charakter sportu vyznačující se silnou společenskou vazbou a obrovským emočním nábojem sympatií či antipatií. Sportovní diváci si kupují přístup ke sledování sportovních událostí ve zbožní formě. Sledování sportovní události zároveň svými bezprostředními diváckými reakcemi může ovlivnit průběh hry, reakce hráčů, trenérů či rozhodčích, zájem médií. Divácká podpora prostřednictvím nákupu vstupenek ovlivňuje ekonomické postavení sportovních klubů a týmů a může u fanoušků vytvářet i pocit jejich „symbolického vlastnění“. V případě britských fotbalových chuligánů se navíc zvažuje význam sportovního fandovství jako výraz společenského odporu dělnických mas vůči tradičnímu establishmentu. **Sportovní diváctví je společenským jevem, který je možno analyzovat z různých hledisek. Sociálně psychologické aspekty tohoto fenoménu si všímají především motivaci divácké návštěvnosti, diváckých prožitků, souvislostí vztahů diváků ke klubům.**

Zatímco pro mnoho lidí sport jako aktivní činnost a obzor jedinečné podívané nic neznamená, pro stále rostoucí masu lidí hraje sport signifikantní úlohu v utváření jejich sociální a kulturní identity. Zejména „konzumování“ sportovní podívané se stává pro mnohé naše současníky neodmyslitelnou součástí hodnotového světa každodennosti. V tomto kontextu sportovní fandovství představuje jednu z forem, jak lze prožívat a konzumovat sport v každodenním životě v postmoderní virtuálně orientované společnosti. Přitom pojem **fanda** či **fanoušek** se vztahuje k těm, kdo vykazují zájem o specifický subjekt (z našeho zorného úhlu o sport).¹⁶

Sportovní fandovství je spoluvytvářeno i masmediální produkcí sportovních celebrit. Zatímco v minulosti jejich proslulost byla zpravidla primárně odvozována od jejich skutečných sportovních činů (Zátopek, Pelé, Owens, Čáslavská), dnes je jejich popularita mnohdy výrazně konstruována prostřednictvím masových médií. Masová média se také od sedmdesátých let podílejí na rozpoznávání potencionální „aktivní“ úlohy sportovních diváků a nejen z důvodů „atraktivnosti“ jeho krajních projevů přispívají k lepší informovanosti o této specifické stránce světa sportu. Sportovní fandovství sehrává tradičně i nezastupitelnou roli jako běžně obecný výraz **lokální identity**. Přitom tento pocit sounáležitosti nemusí nacházet primárně oporu v osobním kontaktu fanoušků. Mnohem důležitější je víra v existenci sdílení společné identity ve smyslu „předpokládaného společenství“ nejlepších fotbalistů, neporazitelných hokejistů anebo „skalních spartanů“. Ke skalním fanouškům pak náležejí předně ti, kteří jsou schopni a ochotni naplnit psané či nepsané skupinové normy (oblékání, chování, účast na tzv. sportovním turismu apod.). Ti si také zpravidla nárokují beztrestnost takových negativních jevů sportovního diváctví, jakými jsou projevy

---

¹⁶ Sekot, A.: *Sociologické problémy sportu*. Praha, Grada, 2008, s. 146-148.

rasismu, které kupř. v Británii na fotbalových a ragbyových stadionech považuje třetina fanoušků za přijatelné.¹⁷

Společenství sportovních fanoušků zejména v přímém diváckém kontaktu mívá identifikovatelný demografický profil. Týká se to zejména vyznavačů elitních mediálně populárních kolektivních sportů (hlavně na půdě fotbalu, ledního hokeje, baseballu či basketbalu). Fanoušci fotbalu v Evropě se zpravidla rekrutují mezi muži, dělníky a mládeží, lední hokej obecně přitahuje ve větší míře i nemanuálně lépe placené zaměstnance (včetně žen) a basketbal je kupř. v USA atraktivní zejména pro barevnou minoritu. Výrazná převaha mužů ve světě sportovního fandovství je zpravidla odvozována z běžně citované či dokonce přejímané teze, že „sport je vytvářen muži pro muže“, zatímco ženy svoji diváckou roli mohou legitimizovat pouze „podporou a obdivem“.

Sport obecně funguje i jako představitel určitých forem společenství. Sportovní kluby a týmy mohou být nositeli lokálních či regionálních společenských hodnot a sehrávat tak důležitou roli v utváření obecně sdíleného pocitu sounáležitosti. Tento pocit je zpravidla umocňován formou osobní účasti na živých sportovních událostech. V tomto kontextu je zmiňován pojem „nové kmenové společenství“, které prý formou divácké účasti na sportovních událostech kompenzuje úpadek tradičních socializačních účinků, jako je rodina či lokální společenství. Společenství fandů však může vycházet z pocitů sociálního vyloučení či politické opozice, tedy z vymezení nikoli toho, kam náležíme, ale toho kam náležet odmítáme a čím být nechceme. V obou případech je však třeba neztrácet ze zřetele, že jak smysl sounáležitosti, tak vyloučení může přinášet stejně tak projevy krajní sportovní loajality, jako projevy vyhocené rivality. Být vyznavačem určitého sportu, stát na straně konkrétního týmu a být bezmezným obdivovatelem konkrétní celebrity může vyvolávat rivalitu a stavět hranice nejen mezi sporty, týmy a jednotlivými sportovci, ale může dokonce plodit nevraživost mezi národy, etniky či státy.

Sportovní fandovství je integrální součástí konzumní kultury, zahrnující i divácký zážitek a mezilidské vztahy. Identita sportovního fanouška je zakotvena v jeho osobní struktuře, vzpomínkách, představách, způsobu uvažování a sociálních vztazích a přímo či zprostředkovaně se může odrážet i v mnohačetných formách spotřebního chování. Toto velice úzce souvisí se skutečností, že zejména v ekonomicky vyspělých společnostech, prostoupených narcismem a posedlostí výkonem, rostoucí komercializace života poznamenává také dnešní povahu světa sportu. Bez významu není ani skutečnost, že na rozdíl od moderních průmyslových společností orientovaných na produkci zboží je nestálá postmoderní společnost dneška zaměřena primárně na konzumní chování.

Dimenze spotřebitelského tržního prostředí v kontextu významných sportovních událostí je i předmětem sociologicky laděných úvah o tendencích vývoje fandovství. V případě fotbalových fanoušků se zpravidla vychází z obecnějšího rámce soudobé postmoderní „společnosti diváckých zážitků“ provázané principem tržního fetišismu. Přitom je zřejmé, že různé typy společnosti produkují odlišné typy sportovní divácké zkušenosti a tedy i různé typy sportovních fanoušků. Také na půdě tak zdánlivě monolitní sportovní kultury jakou je fotbal se můžeme setkat s kulturně, politicky a sociálně odlišitelnými fanoušky typu „dánští hooligans“, „italští ultras“ či „skotští militantní tartas“. Italští fandové tak reflektují primárně politické postoje, zatímco skotští vyznavači fotbalu vyjadřují zejména svoji nezávislost na Anglii. Vcelku lze shrnout, že národnostně či kulturně vymezovaná charakteristika sportovních

---

¹⁷ Sekot, A.: *Sociologické problémy sportu*. Praha, Grada, 2008, s. 150-151.

(zejména fotbalových) fanoušků je odvozovaná nepřehledným předivem zobecňujících odpozorovaných projevů, medializovaným obrazem a imaginativním konceptuálním vymezením badatelské fronty.¹⁸

Téma sportovního diváctví je úzce provázáno i s problematikou místa konání sportovních událostí. Zde si připomeneme, že většina současných sportů původně vyšla z lidových her bez pevně vymezených hracích ploch. Sportovní utkání se tak původně odehrávala v souladu s prostorovými podmínkami daného místa, jaké nabízely kupř. venkovské louky či hranice polností. Rovněž dnes se sport mnohdy odehrává na neformální bázi v místních parcích, dvorech či dokonce ulicích. Vysoce formalizované, komerčně zaměřené, divácky atraktivní a profesionálně organizované sportovní události však dnes probíhají ve sportovních arénách, na stadionech, hřištích, speciálních drahách a okruzích. V tomto kontextu hovoříme o komodifikaci sportovních zařízení, kdy sportovní podívání je nabízena jako zboží.

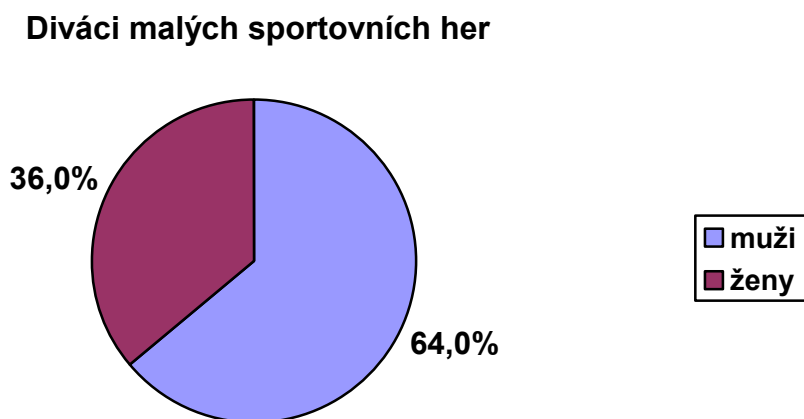
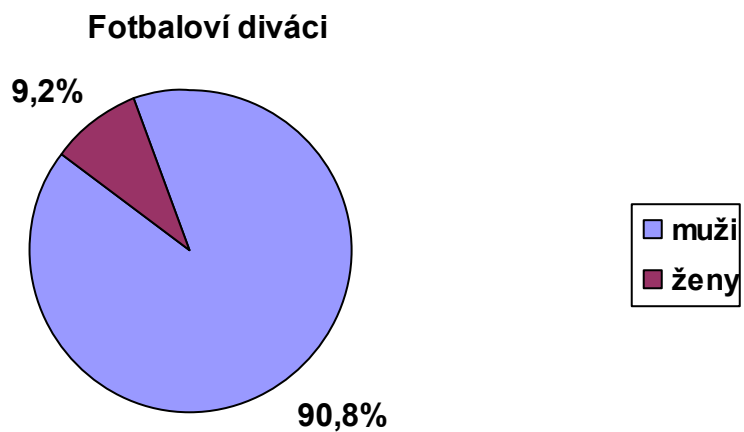
V posledním desetiletí jsme, jak v globálním měřítku, tak v našich podmínkách, svědky výrazných změn při organizování sportovních událostí. Výstavba a přestavba četných sportovních zařízení v hodnotě řádově miliard dolarů přináší divákům více komfortu, bezpečí a možností komplexnějšího prožitku sportovní akce. Obří obrazovky na stadionech přibližují důležité okamžiky a aktéry sportovního klání, běžně divákům nedostupné.¹⁹

---

¹⁸ Sekot, A.: *Sociologické problémy sportu*. Praha. Grada, 2008, s. 151-153.

¹⁹ Sekot, A.: *Sociologické problémy sportu*. Praha. Grada, 2008, s. 153-154.

Obrázek č. 1: Podíl žen mezi sportovními diváky (Slepička, P.: *Sportovní diváctví*, 1990.)

2.1 Fanoušek

Při vývoji role sportovního diváka může dojít k její proměně v roli sportovního fanouška, přičemž je zřejmé, že ne každý projde tímto vývojem a stane se sportovním fanouškem. Od sportovního fanouška se očekává, že jako nositel dané role má své oblíbené sportovní odvětví, zahrnuje přízní nějakého sportovce, sportovní družstvo, a proto předem straní jednomu účastníku sportovního boje. Jeho pohled je zúžený a zaměřený na úspěch „svých barev“. Proto také odlišně prožívá utkání i jeho konečný výsledek. Jeho reakce jsou více provázány s jeho očekáváním, mírou identifikace se sportovcem nebo sportovním družstvem. Sportovní fanoušci se často identifikují se sportovcem jako určitým prostředníkem, jehož prostřednictvím dosahují prožitku vlastního úspěchu bez rizika a vynaložení vlastního úsilí. Jde přitom o tzv. kompenzační roli identifikace, kdy slavní sportovci přitahují fanoušky, kteří nemají jiné možnosti uspokojování svých potřeb po pozitivní sociální odezvě.²⁰

Pojem fanoušek je geneticky provázán i s koncepty jako publikum, obecnost, diváci a odráží jeden z důležitých aspektů kulturní produkce. V případě sportovního publika jde ve zvýšené míře také o iniciátory takového procesu. Fandové totiž vytvářením atmosféry sportovních událostí rozhodují mnohdy o jejich ekonomické úspěšnosti či dokonce o samotné existenci. Výrazně se podílejí na procesech utváření sportovních idolů, propůjčují sportu mírou své podpory v mnoha ohledech jeho ekonomický, kulturní a sociální význam. Z hlediska socializačního prostředí sportovního fanouška zřejmě nejsilněji působí rodina, vrstevníci, škola a dané společenské prostředí. V převážně mužském prostředí sportovních fanoušků převládá socializační vliv vrstevníků, zatímco v marginálním prostředí žen hraje tuto roli především rodina. Významné místo zde v širokém spektru sociálních faktorů nepochybně zaujímá i dané kulturní prostředí, sociální pozadí, národnost, náboženská zakotvenost a etnický původ. Zejména prostředí totalitních režimů podává bezpočet příkladů o úloze vyhocených politických kořenů sportovního fandovství, nebo o jeho fungování na půdě budování národní či etnické identity.²¹

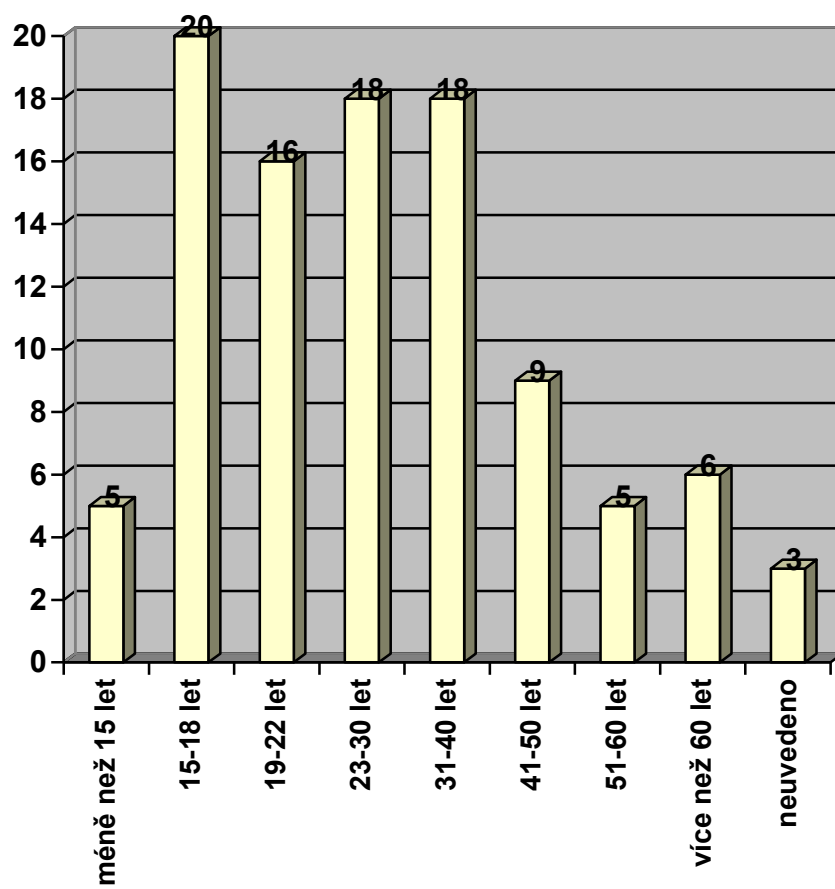
Fotbalový fanoušek je ke kopané vázán prostřednictvím oblíbeného mužstva či konkrétního oblíbeného hráče. Má jistá očekávání k průběhu zápasu (resp. požaduje výhru „svého“ klubu) a díky identifikaci s mužstvem prožívá úspěchy i neúspěchy klubu. Fanoušek např. prožívá více nepotrestaný faul na „vlastního“ hráče a na tuto situaci mnohem bouřlivěji reaguje. Fotbal je většinou jediným oblíbeným sportem fanouška. Fotbaloví fandové svoji fotbalovou identifikaci prezentují především oblečením (replikami dresů, klubovými šálami, kšiltovkami, tričky, vlajkami, odznaky apod.). Princip fandovství je založen na faktu, že při zápasech v kopané vzniká určitý druh rivality, přičemž se příznivci jednoho týmu stávají skupinou s vlastní identitou a brání se proti těm, kteří ji narušují, tedy proti fanouškům soupeře. Pro fotbalového fanouška je již charakteristické dělení na „MY“ (fanoušci klubu, dresu, barvy) a „ONI“ (fanoušci jiných klubů).²²

²⁰ Slepíčka, P. et al.: *Psychologie sportu*. Praha. Karolinum, 2006, s. 173.

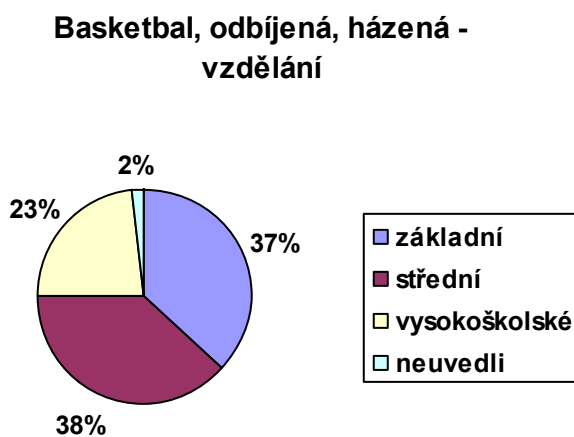
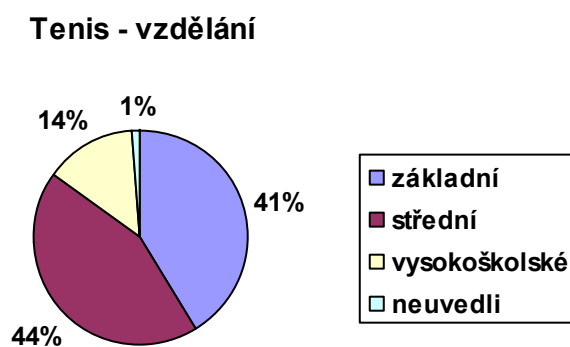
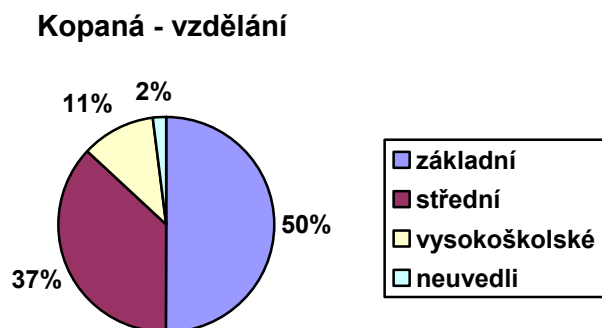
²¹ Sekot, A.: *Sociologické problémy sportu*. Praha. Grada, 2008, s. 149-151.

²² Mareš, M. et al.: *Fotbaloví chuligáni*. Brno. Centrum strategických studií, 2004, s. 12.

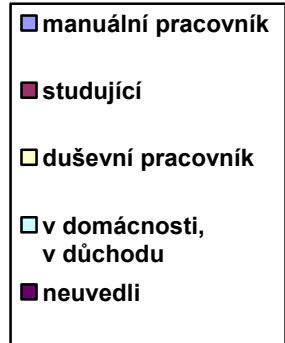
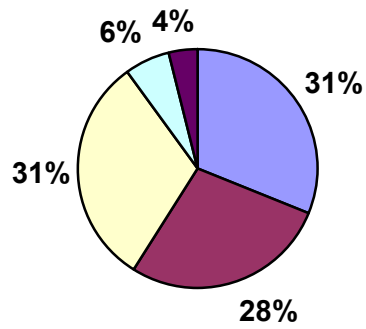
Obrázek č. 2: Struktura fotbalových diváků podle věku (vyjádřeno v %)

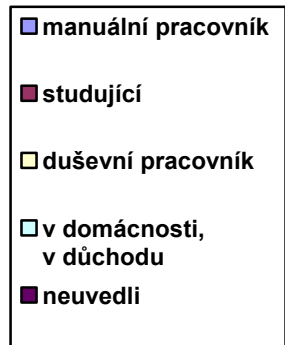
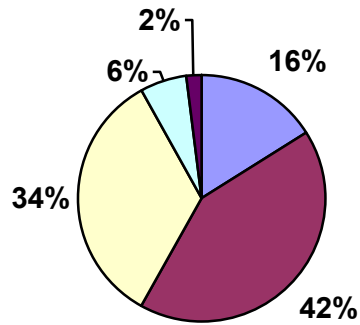
Obrázek č. 3: Srovnání dosaženého vzdělání a zaměstnání u fotbalových diváků a diváků jiných sportů

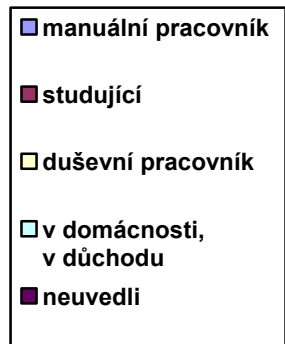
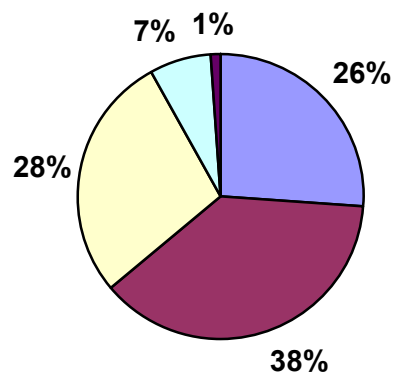
Kopaná - zaměstnání

Basketbal, odbíjená, házená - zaměstnání

Tenis - zaměstnání

Fotbaloví chuligáni se sdružují ve skupinách tvořených většinou mladými militantně orientovanými příznivci. Ti přicházejí na fotbalové stadiony či do jejich okolí s primárním cílem vyvolat konflikt či bitku s jinými obdobnými skupinami soupeřova týmu. Tyto skupiny (party, tlupy, gangy) mají vlastní názvy, kterými se vymezují proti neorganizovaným skupinám i vůči jiným skupinám. Některé z těchto part jsou velice dobře organizovány a nesjednocují je pouze klubové rivalství a nenávisť k nepřátelským chuligánským skupinám, ale i politické, rasové, náboženské, národnostní, regionální nebo sociální motivy. **Chuligánské skupiny se na rozdíl od fanoušků často ani neidentifikují s fotbalovým klubem, ale pouze se svojí skupinou. V sebedefinování chuligánské skupiny vzniká její exkluzivita.**²³

Sportovní fanoušek je často zaměřen na jeden druh sportovní činnosti a většinou také na jedno družstvo. Role sportovního diváka má tu zvláštnost, že jedinci, kteří ji hrají, se aktivně nepodílejí na probíhající sportovní činnosti, ale jsou jejími pasivními spotřebiteli. Intenzitu prožitku i divácké reakce ovlivňuje i sociální role, kterou divák v hledišti hraje. Obecně se pod pojmem sociální role myslí očekávaný způsob chování člověka nacházejícího se v určité společenské pozici. Role se nevztahují jen na vnější pozorovatelné chování, nýbrž i na prožívání. Žádný divák či fanoušek nehraje pouze roli sportovního diváka, resp. fanouška, ale také řadu dalších rolí, které podstatně ovlivňují jeho chování a prožívání v roli diváka či fanouška. Např. otec, fotbalový fanoušek, je pro svého syna vzorem, se kterým se ztotožňuje. Všechny otcovy reakce v roli fanouška považuje za správné, neboť je často svědkem obdobných reakcí u ostatních diváků. Otcova autorita a pocit ztotožnění se dítěte s rodičem podporuje snahu co nejvíce napodobit jeho reakce. Přebírá většinu reakcí, ať jsou ze společenského hlediska přijatelné, nebo nepřijatelné. Napodobuje tím i postoje k dění na hřišti, hráčům, rozhodčím, k určitým družstvům.²⁴

Sportovnímu diváctví lze připsat řadu pozitivních funkcí. Slouží jako zábava, která poskytuje možnost odreagování a psychického uvolnění značnému množství lidí. Obohacuje jejich prožitkovou sféru, poskytuje intenzivní prožitky emocionální i estetické. Sportovní podívaná umožňuje divákům také změnu v rytmu běžného pracovního dne. Nemenší význam má diváctví i pro samotný sport. Jak již bylo prezentováno, diváci vytvářením atmosféry na stadionech ovlivňují samotné sportovce a jejich výkon. Pravidelná návštěva sportovních utkání přispívá k rozšiřování vědomostí, informací o daném sportovním odvětví a o sportovním dění vůbec.²⁵

---

²³ Mareš, M. et al.: *Fotbaloví chuligáni*. Brno. Centrum strategických studií, 2004, s. 12-13.

²⁴ Slepíčka, P.: *Sportovní diváctví*. Praha. Olympia, 1990, s. 82-83.

²⁵ Slepíčka, P. et al.: *Psychologie sportu*. Praha. Karolinum, 2006, s. 170.

Obrázek č. 4: **Rozlišení fotbalových diváků, fanoušků a fotbalových chuligánů**
(Mareš, M. et al.: *Fotbaloví chuligáni*. 2004)

Kritéria jsou zvolena na základě rozhovorů a provedených pozorování.

kritérium	sportovní diváci	sportovní fanoušci	hooligans
stabilita skupiny	nízká	vysoká	vysoká
integrace skupiny	nízká	vysoká	vysoká
koheze	nízká	střední	vysoká
atraktivnost skupiny	nižší	vysoká	vysoká
stálost skupiny	nízká	střední	vysoká
autonomie skupiny	nízká	střední	vysoká
velikost skupiny	velká	střední	malá
míra intimity skupiny	nízká	střední	vysoká
propustnost skupiny	vysoká	střední	nízká
homogenita/heterogenita	heterogenní	homogenní	homogenní
orientace skupiny	nízká	střední	vysoká
hodnotová orientace	nízká	střední	vysoká
míra uspokojení	nízká	střední	vysoká
stupeň libosti	nízký	střední	vysoký
míra kontroly	nízká	střední	vysoká
násilné chování	nízké	nízké	vysoké
projevy nacionalismu	nízké	vysoké	vysoké
projevy xenofobie a rasismu	neexistence	výjimečně	časté
stupeň ideologie skupiny	neexistence	neexistence	vysoký
hodnocení zápasů	objektivní	subjektivní	subjektivní
klubismus	nízký	vysoký	nízký

2.2 Typy fandovství

Akademický zájem o sportovní fanoušky bývá zpravidla soustředěn spíše na negativní stránku takovéto významné složky světa sportu – na extrémní projevy této formy kultury, jako je kupř. fotbalové chuligánství a násilí na stadionech. Přitom je obtížné vymezit přesně, jaké konstitutivní prvky utvářejí fenomén fandovství. Jde o nějaký daný, objektivní fenomén, či spíše běží o specificky prožívanou formu osobní identity? Povaha sportovního fandovství se totiž nevyznačuje pouze sumou historických a kulturních specifíků, nýbrž závisí i na konkrétních individuálních dispozicích a specifických sociálních okolnostech. Z tohoto pohledu bude zřejmě užitečné nahlížet na kategorii sportovních fanoušků nikoli jako na monolitní diváckou masu identické hodnotové zakotvenosti, nýbrž jako na vnitřně strukturovanou volně rozptýlenou skupinu pevně provázanou s reálným světem každodenního života.

Pokud se zaměříme na základní typy sportovních fanoušků, potom můžeme bez zvláštních obtíží odlišit především „přímé“ a „nepřímé“ konzumenty sportu. V prvním případě se jedná o „přímou konzumaci“ živé sportovní události, zatímco ve druhém případě běží o sledování sportu prostřednictvím médií. Přitom sport jako „spotřební zboží“ může přinášet svým „konzumentům“ různé druhy zkušeností a připsaných významů. Může posilovat smysl tradiční sounáležitosti s místním společenstvím, vyjadřovat příslušnost k dílčí sociální skupině, fungovat jako výraz „odlišnosti“ či jednoduše symbolizovat módní záležitost. Stejně jako nákup sportovních potřeb či stále populárnějšího sportovního oblečení může symbolizovat asociaci s určitým typem sportu či klubu. Je zřejmé, že v souladu s povahou sportovního fandovství, konkrétního sportu a relevantního sociálně-kulturního prostředí můžeme dále konceptuálně rozlišit mezi různými typy sportovních fanoušků. Základní dělení v dimenzích „silně“ a „slabě“ ztotožněný fanda je provázáno i se vztažnými kategoriemi divák či přímý a nepřímý sportovní spotřebitel. Přitom narážíme i na vysoce sofistikované diskuse na téma rozdílů mezi „skutečným fandovstvím“ a „neautentickou konzumací“ podívané. Správně se přitom na bázi empirických šetření připomíná i „kariérní vývoj“ sportovních fanoušků, počínající běžným veřejným zájmem o sport a silicím angažovaným entuziasmem, přes rostoucí oddanost až k oscilující profesionální klubové angažovanosti. Oddaní fanoušci tak sdílejí dlouhodobě nadšení pro svůj sport, který hraje v jejich běžném životě a hodnotovém světě poměrně důležitou roli. Profesionální podpora sportu se týká poměrně malé elitní skupiny fanoušků, kteří zpravidla odvozují část svých příjmů ze sportu a podílejí se rovněž na organizování či podpoře sportovních událostí.²⁶

Fandovství na půdě mediálně přitažlivého vrcholového sportu může lidi jak sbližovat, tak i vystupňovanou polarizací sympatií a antipatií rozdělovat. Platí to, jak jsme toho někdy přímo užaslými svědky, zejména pro vyznavače kolektivních sportů na půdě vrcholných klubových soutěží. Právě zde si mnohdy patriotistický fanoušek, posílený pivem a společností blízkých sportovních příznivců a dopovaný běžností či všedností prezentace násilí komerčních televizí, „přijde na své“ zejména svým černobílým viděním světa. Světa zjednodušených modelů dobra a zla a hledání nepřitele při nekritickém obdivu k domácím zbožňovaným sportovním idolům.

Na fotbalové diváky lze pohlížet jako na jedince vyhledávající silné emoční zážitky. Sportovní praxe nepochybně prokazuje, že právě sportovní podívaná vyvolává silné emocionálně podložené prožitky ve smyslu „sycení emocí“. To vede k ochotě opakovaně navštěvovat utkání a následně vytváří určité typy diváckých reakcí

²⁶ Sekot, A.: *Sociologické problémy sportu*. Praha. Grada, 2008, s. 149-150.

překračujících svými nestandardními projevy hranice společensky tolerovaného chování. Přitom je divácký prožitek odvozován i od míry divácké aspirace. Průběh utkání tak může vyvolávat či umocňovat pozitivní i negativní emoce, když navíc prožitky jednoho diváka mohou posilovat prožitky ostatních.

Nedávný výzkum fotbalových diváků nejvyšší soutěže v České republice ukázal, že fotbaloví diváci jsou většinou vázáni na některý klub a tato vazba ovlivňuje jejich přístup k vnímání a hodnocení jak jednotlivých utkání, tak dalších konsekventních jevů. Právě tito diváci tvoří rozhodující složku divácké obce. Zvyšuje se i popularita a význam nošení klubových symbolů (téměř dvě třetiny diváků nějaký symbol svého družstva vlastní a přes polovinu je také nosí do hlediště) a tudíž i polarizace diváckých skupin a riziko jejich vzájemných střetů. Fandovství je tak přenášeno i mimo sportovní prostředí.

Sociologicky zajímavé téma divácké kulisy, bezprostřední divácké podívané v souladu s fenoménem sportovního fandovství a násilí na stadionech upozorňuje na nezbytnost odlišení fotbalových chuligánů od dalších sportovních diváků. V tomto kontextu lze v souladu s nedávno publikovaným schématem vymezit čtyři velké skupiny:²⁷

1. **sportovní diváci** - pasivní pozorovatelé hry, kteří nejsou ovládáni týmovou rivalitou
2. **sportovní fanoušci** - jsou k určitému sportu (zejména na půdě fotbalu) přitahováni prostřednictvím oblíbeného týmu či hráče
3. **ultras** - vysoce homogenní „skalní“ fanoušci usilující o nejspektakulárnější průběh utkání a vyhýbající se přitom přímým konfliktům, násilí a vandalismu
4. **hooligans** – primárním cílem je vyvolat konflikt či bitku s obdobnými skupinami soupeřova týmu.

Kromě diváků navštěvujících hlediště stadionů existuje daleko početnější společenství diváků, kteří nenavštěvují pravidelně sportovní utkání, nemají ani svoje „vyvolené“ družstvo, mnohdy ani oblíbený sport, ale pravidelně sledují přenosy sportovních utkání v televizi. Tito do jisté míry pravidelní konzumenti sportovních přenosů tvoří rozsáhlé společenství sportovních diváků, svým charakterem daleko universálnější, neboť nebývá zpravidla tak zájmově specifikováno jako diváci docházející na stadiony. Televizní diváci tvoří soubor, jehož velikost je značně proměnlivá a kolísá hlavně s atraktivitou sportovního utkání a jeho významem. Z psychologického hlediska je pro tyto diváky příznačná slabší reakce na průběh utkání, než u diváků přímo na stadionu. Je to způsobeno prostředím, ve kterém je utkání sledováno, kde chybí především kontakt s druhými diváky působící na jejich psychické vyladění a přispívající k intenzifikaci vlastního prožitku. Někdy však i prožitky těchto televizních diváků nabývají značné intenzity, vyskytuje se i tendence podělit se o ně s druhými lidmi, což vede k dodatečnému shlukování do větších souborů majících charakter davu. Stává se tak většinou po skončení významných sportovních utkání, kdy si diváci dodatečně sdělují silné zážitky z právě skončeného sportovního boje.

Mimo okruh pravidelných televizních sportovních diváků je ještě možno vyčlenit kategorii „všeobecných zájemců o sportovní dění“. Tito převážně epizodiční zájemci o sportovní dění jsou neurčitou, málo vyhraněnou skupinou, jejíž vztahy ke konzumaci sportovního dění jsou značně rozdílné. V době významných soutěží, zejména olympijských her, se zájem o sport u těchto lidí prohloubí a stávají se z nich po dobu těchto soutěží pravidelní televizní sportovní diváci a mohou se účastnit

---

²⁷ Sekot, A.: *Sociologické problémy sportu*. Praha. Grada, 2008, s. 158-160.

davových akcí spojených s oslavováním úspěchů dosažených „jejich“ reprezentanty. Po jejich skončení zájem o sportovní dění rychle klesá a po určitém čase opět klesne na úroveň všeobecného zájmu, který může nacházet výraz v občasném sledování sportovních zpráv.²⁸

Různé sporty si již v průběhu svého vývoje vytvářely i normy platné pro chování diváka v hledišti. Vytvářela se jakási divácká tradice u jednotlivých sportovních odvětví. Základní vliv mělo především sociální prostředí, v němž ten který druh sportu vznikal. Některé sporty byly od počátku spíše drsnou zábavou nižších společenských vrstev, spojenou často s požíváním alkoholu a pravidelnými výtržnostmi jak v hledištích, tak na hřištích. Vytvářela se tak divácká tradice tolerující značné odchylky od celospolečensky přijatelného chování. I když v pozdějším vývoji těchto sportů došlo k jejich „zjemnění“, zůstaly normy platící pro chování diváků mnohem volnější. K takovýmto sportům patří především fotbal, který toleruje u svých diváků pravděpodobně nejširší rozsah jejich reakcí v hledišti. Divák přicházející do hlediště, ve kterém pro jeho chování platí jen velmi málo sociálních norem, nebo jsou tyto normy velmi volné, získává dojem, že se nemusí ve svých projevech výrazněji omezovat. Výsledkem jsou reakce pramenící z individuálního prožitku bez patrné tendence řídit se závaznými požadavky kladenými publikem jako sociální skupinou.²⁹

2.3 Organizované fandovství

Významné sportovní události a významná sportovní utkání se stávají v určitém smyslu celonárodní záležitostí. Sportovní diváci docházejí na místa sportovních utkání a vytvářejí velká shromáždění jedinců konaná za účelem sledování a prožívání nabízené sportovní podívané. Tato shromáždění diváků můžeme považovat z hlediska psychologie sportu za zvláštní případ davu. Dav je chápán jako náhodné nebo úmyslné seskupení osob, které se v daném okamžiku nacházejí na stejném místě, nebo se k němu přibližují, a který má též předmět pozornosti. Dav nemá žádné organizační normy, ale uplatňují se v něm silné pudy a emoce nebrzděné žádnými ustálenými sociálními normami. Chování člověka v davu je do značné míry utvářeno mechanismy hromadného chování.

Hromadné chování je chápáno jako neinstitucionalizované (neřízené žádnými normami, neexistují vazby na účastníky), situačně podmíněné interakční chování subjektů v sociálních souborech vystavených působení situačních proměnných, které mají povahu extrémní psychické zátěže hromadné povahy. Rozvoj hromadného chování se bude odlišovat v nahodile vzniklých diváckých souborech a v organizovaných diváckých skupinách. V obou případech půjde o tři fáze rozvoje tohoto chování, přičemž v nahodile vzniklých souborech bude:

- a) první fáze představující časoprostorový souhrn jedinců bez intenzivnějších vzájemných vztahů,
- b) druhá fáze, v níž dochází k postupné homogenizaci, emočně smyslovému vyladování diváků pod vlivem prožitků ze sledovaného utkání,
- c) třetí fáze rozvíjející impulzivní reakce, ať již panické nebo agresivní, iniciované a ovlivňované impulzivními jedinci, přičemž se uplatňuje emocionální nákaza a následovnictví.

²⁸ Slepíčka, P. et al.: *Psychologie sportu*. Praha. Karolinum, 2006, s. 181-182.

²⁹ Slepíčka, P.: *Sportovní diváctví*. Praha. Olympia, 1990, s. 89-90.

V organizovaných diváckých skupinách je průběh poněkud odlišný, neboť musí v první fázi dojít k narušení soudržnosti skupiny a jejího cíle vlivem výskytu psychické zátěže hromadné povahy a ve druhé fázi potom dojde k rozpadu skupiny na soubor jedinců homogenizovaný pouze emocionálně smyslovými prožitky plynoucí ze zátěže. Třetí fáze má stejný průběh jako v případech nahodilých souborů a vyúsťuje u diváků v panické nebo agresivní chování.³⁰ Agrese se většinou definuje jako psychologická mohutnost, jež má za cíl poškodit přírodu, věci, lidi. V organizovaných skupinách je úroveň koheze obecně vyšší a je méně náchylná k prudkým aktuálním změnám, pokud působí hodnoty cíle, který skupina dříve uznávala. V diváckých skupinách, které jsou organizovány a jsou činné i mimo hlediště, existují hlubší emocionální vztahy, v nichž se emocionálně podbarvené hromadné chování uplatňuje obtížněji. Aktuální emoční prožitek by se musel prosadit proti cílům, společným normám a spolupráci ve skupině. Jestliže se i u organizované divácké skupiny projeví hromadné chování, svědčí to o situačním převážení intenzivního emočního prožitku, strachu či vzteku. Běžně platící skupinové vlivy jsou potlačeny a sociální prostředí působí ve smyslu psychické nákazy. Za takových podmínek se mění i struktura skupiny. Její vůdce není schopen uchovat si svou pozici a chovat se podle této role. Nedokáže skupinu vést a ve skupině se nevynoří ani nový vůdce, který by vyřešil selhávání stabilního vůdce. Koheze skupiny klesá a není schopna vyřešit nově vzniklou situaci.³¹

V posledních desetiletích se předmětem intenzivního mediálního, politického i akademického zájmu stala problematika fotbalového chuligánství, i dalších negativních jevů spojených s fotbalem (rasismus, xenofobie, propojení s různými formami organizovaného zločinu apod.) Česká republika v tomto směru není výjimkou. Nebezpečnost fotbalového chuligánství je na našem území sice mnohem menší než v některých dalších zemích, nelze ji však rozhodně podceňovat.³²

V dosavadním vývoji fotbalového chuligánství na českém území lze rozeznat dvě základní vývojové etapy (přičemž je možné, že v posledních měsících lze vysledovat i počátek etapy třetí). První z nich by bylo možné nazvat „pre-chuligánskou etapou neorganizovaného násilí, výtržností a vandalismu“. Jednalo se o nahodilé incidenty páchané jednotlivci či nekonzistentními skupinami. Tato etapa v podstatě trvala od počátku fotbalu v českých zemích na přelomu 19. a 20. století, s největší relevancí zkoumaného fenoménu však od počátku osmdesátých až do poloviny devadesátých let 20. století. V jejich druhé polovině se „po anglickém vzoru“ konstituovaly při několika klubech konsolidované gangy se specifickými názvy a začala druhá „**etapa moderního fotbalového chuligánství organizovaných gangů**“ charakterizovaná cílenou činností stabilních skupin, jejichž členové sami sebe chápou jako příslušníky specifické entity. V rámci této etapy lze zhruba od roku 2001 hovořit o výraznější politizaci (směrem k jednotlivým variantám extremismu, i když např. rasistické projevy byly pro některé návštěvníky fotbalových stadionů charakteristické i dříve) některých gangů a rok či dva později také o dílčím propojení s některými militantními extremistickými organizacemi (možná tedy začíná třetí „etapa politizace a extremizace fotbalového chuligánství“).

Na vývoj fotbalového chuligánství v ČR měla velký vliv změna politického režimu po listopadu 1989. Uvolnění svobody přineslo i nárůst sebevědomí a agresivity chuligánů a usnadnilo „nábor“ nových členů do hools-scény z dospívajících generací. Dočasné přerušení kontinuity práce některých bezpečnostních složek, anebo jejich dezorientace v nových poměrech, se rovněž negativně podepsaly na schopnosti

³⁰ Slepíčka, P. et al.: *Psychologie sportu*. Praha. Karolinum, 2006, s. 176-177.

³¹ Slepíčka, P.: *Sportovní diváctví*. Praha. Olympia, 1990, s. 121-123.

³² Smolík, J.: *Fotbalové chuligánství*. Karlovy Vary. Zdeněk Plachý, 2008, s. 14.

potlačovat některé negativní jevy chuligánů. Fotbalové ochozy začali navštěvovat příslušníci skinheadské subkultury, která v tu dobu zažívala na českém území „boom“ co do počtu členů a násilných incidentů. Skinheads tedy v různých ideových podobách (kališníci, NS-skins, Sudeťáci apod.) akceptovali rasistické nebo neonacistické prvky, které v podobě skandování rasistických hesel, nadávek, hajlování apod. masivně vnesli na stadiony, kde leckdy inspirovali i ne-skinheadské násilníky a výtržníky. Nehledě na vliv skinheads se počátkem devadesátých let zvýšila organizovanost lidí v „kotlích“ i frekvence návštěv zápasů „svého“ týmu na cizích hřištích, které přináší příležitosti ke střetu s fanoušky protivníka. Množily se také incidenty mimo prostory stadionů. Rovněž styl povzbuzování se stal vizuálně a akusticky působivější, nicméně se v něm stále silněji projevovaly rasismus a xenofobie.

Ve druhé polovině devadesátých let vznikly postupně při několika klubech chuligánské gangy se stabilními názvy i konzistentním členstvem, které vymezily jako součást chuligánské scény, a pravidelně se zúčastňují fotbalových zápasů i bitek. Na úrovni národní reprezentace jednotná chuligánská scéna neexistuje, dokonce jsou někdy zápasy týmu ČR doprovázeny bitkami zneprátených chuligánů z různých měst. Obdobně jako v zahraničí se však i v ČR chuligánské gangy distancovaly od bezprostřední „fanouškovské“ vazby na fotbalové kluby svými svéráznými pojmenováními. Jejich názvy obsahují zpravidla slova jako gang, parta, banda, tlupa, komando, klan, divize či ultras. Těmito názvy se vymezují vůči neorganizovaným, krátkodobě existujícím či náhodným skupinám i vůči jiným jiným chuligánským gangům.³³

Organizované fotbalové gangy se v ČR zapojují do nejrůznějších násilností a výtržností. Na fotbalových stadionech je díky bezpečnostním protiopatřením (která se zvyšují při rizikových zápasech) jejich akceschopnost omezená. Některé chuligánské akce jsou zaměřeny proti špatně hrajícím fotbalistům či „špatným“ funkcionářům. Přetrvávají i tradiční výpady vůči rozhodčím. Mimo fotbalové stadiony se rozmohlo i vykrádání (resp. rabování) obchodů u dálničních odpočívadel a na benzínových pumpách při výjezdech se svými kluby. Výraznější propojení chuligánské scény s organizovaným zločinem v ČR zatím neexistuje.

Zřejmě nejproblémovějším jevem, který v posledních letech v ČR budí pozornost médií i bezpečnostních složek, jsou projevy politického extremismu vázané na fotbalové chuligánství, především rasistické a neonacistické projevy. Velká část fotbalových chuligánů má ultrapravicovou orientaci, či alespoň názory, ne vždy je však otevřeně vyjadřuje. Již na počátku devadesátých let začali fotbalové stadiony navštěvovat skinheads, kteří se v mnoha lokalitách promísili s chuligány. Tohoto využily některé nazi-skinheadské skupiny, které podle svých západních vzorů zpívaly texty opěvující chuligánství (aniž by se však do chuligánských gangů zapojovali). Pouze někteří chuligáni se však začali konzistentněji profilovat ve smyslu příklonu k propracovanějšímu pravicovému extremismu, což se může např. projevit v heslech či symbolice na transparentech, ve výběru nepřátel, společensko-politických úvahách na internetu apod. Poměrně časté jsou hromadné projevy rasismu (které leckdy nejsou vázány pouze na chuligánskou část ochozů), především bučení na hráče černé pleti. Jako dehonestující označení platí ve velké části chuligánské scény slovo „žid“, které je mj. obsaženo v nadávkách typu „polští židi“ (ve vztahu k příznivcům Baníku Ostrava), „slávističtí židi“ či „Jude Slavia“ apod. Je však třeba připomenout, že řada zdánlivě „politických“ projevů může být primárně míněna ze strany chuligánů spíše jako provokace, než jako vyjádření skutečně podloženého světonázoru. Konzistentněji

---

³³ Mareš, M. et al.: *Fotbaloví chuligáni*. Brno. Centrum strategických studií, 2004, s. 129-134.

se projevující „nazi-hools“ se objevili koncem devadesátých let mezi příznivci Sparty Praha. Nebyli přitom vázáni pouze na organizované gangy, ale i na volnější struktury spartánského „kotle“.³⁴

Vzhledem k tomu, že významným poznávacím znamením řady skupin označovaných jako extremistické je jejich ochota uchýlovat se k násilí, používá se toto označení také v rámci policejní práce, která následky tohoto násilí musí řešit, případně se mu snaží předejít. Policejní vyšetřovatel neřeší, zda násilný útok spáchal člen té či oné skupiny. Důležitý je pro něj fakt porušení zákona. V současné době proto právě policejní složky tento termín používají nejčastěji.³⁵

Při hodnocení celkového potenciálu českého organizovaného fotbalového chuligánství však není třeba propadat přílišné skepsi a zvyšovat dojem o jeho nebezpečnosti, což je bohužel charakteristické pro velkou část médií, která se někdy nechávají strhnout k obecně protifotbalovým výpadům. Aniž by bylo možné fenomén fotbalového chuligánství v ČR bagatelizovat, je třeba mít na paměti, že je zde záležitostí maximálně několika stovek osob.

---

³⁴ Mareš, M. et al.: *Fotbaloví chuligáni*. Brno. Centrum strategických studií, 2004, s. 138-143.

³⁵ Charvát, J.: *Současný politický extremismus a radikalismus*. Praha. Portál, 2007, s. 11.

3. Fandovství a moderní společnost

Sport je svébytným společenským jevem propojeným s celkovým společenským vývojem. Studium sportu jako sociálního jevu poskytuje proto důležité informace jak o společenských hodnotách, sociální struktuře společnosti, tak o jedinci a jeho hodnotové orientaci a místě ve společnosti. Řada výzkumných studií poukázala na významné místo sportu v hodnotové orientaci zejména mladé generace i na významné postavení sportu mezi činnostmi tvořícími náplň volného času. Vztah mezi sportem a společenskými hodnotami je podstatný, neboť společenské hodnoty ovlivňují výběr provozovaných sportů, způsob jejich organizace a motivaci k účasti na sportovních aktivitách. To vše ukazuje na skutečnost, že sport je významným společenským fenoménem, v němž lze určité společenské jevy sledovat daleko jasněji, než v jiných oblastech společenského dění.

Moderní sport nabízí širokou škálu různých sportovních odvětví a každé z nich si vytváří vlastní diváckou základnu. Sportovní diváci těchto odvětví netvoří stejnorodý celek. Liší se podle předmětu svého zájmu, intenzitou tohoto zájmu a tím spojeným stupněm vědomostí a znalostí o něm. Liší se i ve způsobu projevu svých prožitků ze sledované činnosti. Jiný je ve svých projevech, znalostech, prožitcích a zájmu na výsledku fotbalový divák, jiný divák basketbalový, atletický či tenisový. Sportovní diváci však mají cosi společného. Především chuť strávit alespoň část svého volného času se sportem.³⁶ Uvedené pozitivní vlivy sportovního diváctví bývají v mnohých případech překryty závažnými negativními akcemi sportovních diváků. Na diváky některých sportů, zejména kopané a ledního hokeje, je pohlíženo jako na nositele vandalismu a násilí. Tato skutečnost je podporována faktem, že reakce především fotbalových diváků a fanoušků mnohdy překračují hranice společensky přijatelného chování. Zejména násilných a agresivních akcí velmi rychle přibývá. Šíří se sportovním světem a způsobují, že zejména fotbalové diváctví se stalo jedním z nejproblematictějších jevů spojených se sportem. Fotbalová utkání stále častěji slouží jako příležitost, která je využívána k tomu, aby různé divácké skupiny upozornily na sebe a své problémy. Mnohdy se v těchto akcích sportovních diváků odráží případné sociální konflikty ve společnosti.

To vše vede často k tendencím vidět příčiny agresivního chování diváků v samotné podstatě sportu. Poukazuje se přitom na prvky agresivity, která některá sportovní odvětví v sobě nezbytně mají. Bylo by však velkou chybou vidět kořeny tohoto negativního jevu pouze v samotném sportu. Nárůst agresivního a násilného chování jedinců či sociálních skupin je patrný i v jiných společenských sférách a je v současnosti celosvětovým problémem. Mělo by být zákonité, že s nárůstem počtu i intenzity negativních diváckých reakcí by se měl prohlubovat zájem o vědecké zkoumání tohoto jevu spojený s cílevědomou snahou po jeho pozitivním ovlivnění. Pouze vědecké poznatky mohou být východiskem všech preventivních opatření, na jejichž základě je možné koncipovat systém výchovy sportovních diváků. Přes nespornou potřebu vědeckého přístupu k problematice sportovního diváctví doposud postrádáme rozsáhlejší výzkumy, které by problematiku sportovního diváctví či fandovství komplexně zmapovaly.

Podstatnou roli při formování sportovních diváků a fanoušků musí sehrát i společenské a zájmové organizace, neboť sportovní divák je organickou součástí společnosti a společenského dění. Rovněž sdělovací prostředky mohou významněji než dosud přispět k formování názorů a postojů sportovní veřejnosti, jejíž součástí jsou

³⁶ Slepíčka, P.: *Sportovní diváctví*. Praha. Olympia, 1990, s. 22.

i sportovní diváci. Při úvahách o možnostech působení na sportovní diváky je nezbytné uvědomit si, že role sportovního diváka je jednou z krátkodobých sociálních rolí jedince navštěvujícího sportovní utkání. Z toho vyplývá i nutnost spolupráce různých společenských subjektů při utváření člověka-sportovního diváka. Je možné předpokládat, že systematický výzkum sportovního diváctví především ze sociologického hlediska umožní získat další poznatky z této oblasti společenského dění.³⁷

Dynamika vývoje a proměn sportu je umocňována i růstem profesionálního sportu prostřednictvím masových médií. Sport, pohybové aktivity a pěstování kultury těla jsou tak využívány jako metafory pro širší oblast sociálních hodnot. Reklama tak dokáže při propagaci zejména nealkoholických nápojů či sportovních potřeb využít i mediálně vděčných sportovních akcí a hrát tak na strunu národního cítění. Vztah k široce rozkročenému světu sportu se odráží i v proměnlivém a neustále relativizovaném světě hodnot. Jako platné subjektivně směřované významy spoluurčující zaměřenost subjektu v jeho činnosti orientaci se v rovině chápání zdraví, krásy, úspěchu, bohatství, ženskosti či mužnosti přímo či zprostředkovaně pojí s hodnotovými měřítky harmonie, ladnosti, sportovního vzezření, výkonnosti či otužilosti.

Postupující individualizace sportu s důrazem na tělesnou kondici, dopad státní regulace tělovýchovy a sportu, jeho medializace a politizace se dnes neprojevují bezvýhradně a uniformně. Nacionalistické aspekty vrcholových sportovních soutěží se kupř. projevují kolem obřích obrazovek přibližujících průběh utkání, kdy v Moskvě došlo v roce 2002 k nebyvalé míře davového vandalizmu a dokonce k vraždě. Nedávno jsme byli svědky i dalšího dosud nebyvalého jevu. Američané, rozčarování vyřazením z dalšího průběhu fotbalového šampionátu 2002, byli zcela vážně vyzýváni, aby úměrně s počtem obdržných branek ve vlastní síti bojkotovali určitý počet dní nákup jihokorejského zboží! Vrcholový sport tedy vstupuje z tržně regulované mediální scény i na půdu specificky chápané politiky a odtud přesahuje i do království spotřebitelského trhu. Kde se na této složité a nejednoznačně působící pouti ocitá, či spíše vytrácí, smysluplné poslání sportu je sporné.³⁸

Sport je dnes zcela prokazatelně globálním fenoménem infiltrovaným do sféry politiky, byznysu, náboženství, vztahu pohlaví, rasových a etnických otázek, ideologických střetů, ekologických diskuzí. Připomeneme si přitom, že na přelomu devatenáctého a dvacátého století zřejmě nikdo nedokázal odhadnout, do jaké míry se sport stane o sto let později národní a v jistém ohledu i globální posedlostí. Vzдор některým „romantickým názorům“ je evidentní, že sport je globálně mnohem populárnější a je silně vnímán jako ekonomické odvětví obrovského kolotoče peněz, zdrojů závrtných kariér a sfér masového obdivu. Nikdy v historii lidé nevěnovali tolik času sledování sportovních událostí a nebyli vystaveni tak masivnímu marketingovému a reklamnímu působení jako právě na půdě mediálně konzumovaného sportu. Nikdy si lidé nepožívali tolik sportovního oblečení a sportovní výbavy, nikdy jsme nebyli svědky takové loajality fanoušků a mediálního zájmu o sport jako právě dnes.³⁹

³⁷ Slepíčka, P.: *Sportovní diváctví*. Praha. Olympia, 1990, s. 6-8.

³⁸ Sekot, A.: *Sociologické problémy sportu*. Praha. Grada, 2008, s. 138-139.

³⁹ Sekot, A.: *Sociologické problémy sportu*. Praha. Grada, 2008, s. 196.

3.1 Dopady fandovství na moderní společnost

Sportovní diváctví může být pro společnost přínosem a pozitivně přispět jak k rozvoji sportu, tak sportovního diváka. V této podobě je žádoucí a zaslouží všestrannou pozornost a podporu. Přihlížení sportovním utkáním rovněž vytváří podmínky, které usnadňují vznik a rozvoj diváckých negativních reakcí. Je ale nepochybné, že tento negativní trend je spjatý i s jinými společenskými jevy a je jimi do značné míry podmíněn. Omezení či vymýcení rozsáhlých negativních reakcí lze dosáhnout především poznáním a odstraněním příčin jejich vzniku. Za významný faktor ovlivňující vznik a průběh diváckých reakcí jsou především považovány divácké prožitky. Je zřejmé, že emoční prožitky mohou být u diváka navozeny vnějším či vnitřním podnětem. Vztahují se jak k objektivním skutečnostem, které diváka obklopují, tak i k odrazům těchto skutečností v jeho psychice. Prožívá určité vztahy k předmětům, jevům, předváděným výkonům, ostatním divákům, ale i vlastním činům a vlastní osobě. Podstatným znakem diváckých prožitků je vedle subjektivity i jejich libost a nelibost. Tyto opačné kvality jsou někdy ostřejí, jindy slaběji ohraničeny, někdy i splývají a jsou základem pro škálu nejružnějších emocí, které se projeví aktuálně jako okamžitý citový stav (radost ze vstřeleného gólu) anebo jako dlouhodobé citové vztahy k věcem (klubové symboly), lidem, skupinám lidí (nenávisť k fanouškům soupeře).

Divákům v hledišti něco způsobí radost nebo zlost či strach. To vše jsou různé druhy emocionálních prožitků, různé formy vztahu diváka ke skutečnosti. Jsou sice jednou z forem odrazu reality souvisících se sportovním bojem, nejsou však závislé jen na objektivních vlastnostech reality, která ho v hledišti sportovních stadionů obklopuje. Závisí ve velké míře na významu vnímané reality pro uspokojení potřeb diváka a souvisí i s požadavky sociálního prostředí. Divák, který se ztotožňuje se sportovcem, sportovním družstvem má proto odlišné emoční prožitky stejné herní akce než divák, který nikomu nefandí a je mu jedno, jak utkání dopadne.⁴⁰

Každý divák přichází do hlediště s vlastním systémem sociálních norem, které si vytvořil v průběhu socializace. Kromě toho je divácká účast na sportovních soutěžích spojována s požadavkem respektovat určité sociální normy. Různé sporty si již v průběhu svého vývoje vytvářely i normy platné pro diváky, přičemž tyto normy specifikovaly chování, které je v určitých situacích vhodné či nikoli. Vytvářela se jakási divácká tradice, zvyky typické pro jednotlivá sportovní odvětví. Zásadní vliv mělo sociální prostředí, v němž to které sportovní odvětví vznikalo. Někdy šlo o zábavu nižších společenských vrstev, spojenou často s požíváním alkoholu a pravidelnými výtržnostmi v hledištích a na hřištích. Vytvářely se tak divácké normy tolerující značné odchylky od obecně platných sociálních norem, které se přenesly i do dnešní doby (fotbal) a přinášejí problémy s chováním diváků, neboť výsledkem jsou reakce pramenící z individuálního prožitku bez snahy řídit se požadavky plynoucími z celospolečensky uznávaných norem.

Existence diváckých norem je patrná v nápadné shodě v chování jednotlivých členů diváckých skupin. Tam, kde jsou sociální normy vymezeny jasně, jsou uplatňovány i sankce za jejich nedodržení v mnohem větší míře. Obecné divácké normy nebývají většinou přesně vymezeny a mívají podobu toho „co se dělá a co se nedělá“. Jedním z příkladů takovéto divácké normy je zdržení se vzhazování předmětů na hrací plochu.

---

⁴⁰ Slepíčka, P. et al.: *Psychologie sportu*. Praha. Karolinum, 2006, s. 170-171.

Dodržování takto volně vymezených norem závisí:

- na způsobu a systematickosti sankcí za jejich nedodržení,
- na reakcích nejbližšího sociálního okolí (pořadatelé, druzí diváci),
- na jejich vazbě na normy s celospolečenskou platností (zákony, vyhlášky).⁴¹

Ve vývoji sportovního diváctví jako společenského jevu se stále více uplatňuje fotbalové diváctví. Fotbal se stal jedním z nejmasovějších sportů, rozšířeným po celém světě. Návštěvníci fotbalových stadionů se stávají nejpočetnější složkou základny sportovních diváků. Proto většina závažnějších negativních akcí sportovních diváků je spojená s utkáními ve fotbale. Vyskytují se názory, že negativní divácké reakce jsou ve světě stále početnější, což souvisí mimo jiné i s větším výskytem hrubostí ve sportu. Při pohledu na tento problém si musíme uvědomit, že historie násilných akcí sportovních diváků v období po druhé světové válce je především historií fotbalových diváků. Pro ilustraci je možné uvést, že mezi roky 1946-1960 se britská fotbalová asociace zabývala 13 případy špatného chování diváků. V následujících šesti letech se tento počet již zdvojnásobil. Někteří autoři uvádějí nepřímé ukazatele svědčící o tom, že od šedesátých let dvacátého století se objevuje trend k vyšší frekvenci výskytu negativního chování diváků. Svá tvrzení dokládají např. statistikou policejních zásahů proti divákům, počtem zpráv o těchto akcích v tisku i rostoucími ekonomickými náklady na udržování pořádku a klidu při sportovních soutěžích.

V řadě zemí se problematika násilných akcí sportovních diváků stala celospolečenským problémem a je řešena na vědecké úrovni. Stále více sociologů, psychologů se zabývá zkoumáním podstaty sportovního diváctví. Mnozí se sociologické studie zaměřené na osvětlení vztahů mezi společenskými změnami a negativními jevy na stadionech. Analyzuje se úloha sdělovacích prostředků, jejichž bezprostřední vliv na sportovní diváky je nepopiratelný. Stále častěji se objevují názory, že násilí v hledištích fotbalových stadionů povede k postupnému snižování návštěvnosti, neboť pro diváky je stále nesnadnější mít ze sledování utkání kladný citový prožitek. Pobyt v hledišti je pro ně spojen s určitým nebezpečím, a to i přes zvýšená bezpečnostní opatření přijímaná na většině stadionů. I když fotbaloví diváci se nejvíce podílejí na zvyšujícím se počtu násilných akcí v hledištích, je tento trend pozorovatelný i v jiných sportech. Nesportovní chování diváků se objevuje na hokejových utkáních, utkáních v basketbalu, házené apod. Intenzita ani rozsah nenabývaly ještě takových rozměrů a závažnosti jako ve fotbale, přesto i tyto ojedinělé akce naznačují, že do sportovního diváctví se stále více promítají nejružnější sociální a společenské tenze a konflikty. Prostředí stadionů, hřišť, hal, anonymita jedince v diváckém davu vytvářejí podmínky pro jejich aktuální propukání.⁴²

Jsme svědky zvyšujícího se zájmu naší veřejnosti o projevy sportovních diváků. Souběžně s tím se také prohlubuje zájem o vědecké postižení tohoto závažného problému, spojený s cílevědomou snahou bojovat proti násilí v hledištích stadionů a proti negativním akcím sportovních diváků vůbec. Diváci byli a jsou nedílnou součástí historie sportu a her. Svou přítomností vytvářeli specifickou atmosféru každého utkání, závodu. Proto také není možné, a ani v předchozích historických údobích tomu tak nebylo, řešit současné problémy spojené se sportovním diváctvím trvalým vyloučením diváků z účasti na sportovních akcích. Tuto cestu, mnohdy v praxi navrhovanou, lze uplatnit krátkodobě. Přinesla by jistě okamžitý efekt ve smyslu zamezení negativním diváckým reakcím, ale na druhé straně by trvalé vyloučení diváků ze sportovních hledišť ochudilo samotný sport.

⁴¹ Slepíčka, P. et al.: *Psychologie sportu*. Praha. Karolinum, 2006, s. 173-174.

⁴² Slepíčka, P.: *Sportovní diváctví*. Praha. Olympia, 1990, s. 16-21.

Sportovní divák si ve všech historických obdobích vytvářel své idoly, se kterými se ztotožňoval a jejichž úspěchy prožíval společně s nimi. Přicházel si do hlediště pro silný emocionální prožitek, vzrušení ze hry, pro napětí z probíhajícího boje. Velmi často svými reakcemi též přímo ovlivňoval aktivní účastníky sportovního dění, podněcoval je k vyšším výkonům, k vítězství. Existence společného prožitku ze sledované hry byla vždy silným motivem pro návštěvu sportovní podívané. Na druhé straně však za určitých situačních podmínek vedla ke vzniku diváckých výtržností. Historií sportovního diváctví se prolíná snaha po zachování či zvýšení divácké aktivity spojená s úsilím po zvládnutí divácké masy a zamezení diváckým výtržnostem.⁴³

3.2 Sociálně-patologické jevy fandovství

Chování každého člověka je ovlivňováno hlavně dvěma faktory. Jednak jsou to individuální rysy osobnosti, které jsou geneticky utvářené (zděděné), jednak jsou to faktory dané hodnotovými systémy, normami, zvyklostmi té kultury, v níž jedinec vyrůstá, resp. kterou si osvojil.

Návštěvníci fotbalových utkání se často setkávají s postoji a předsudky radikálních fanouškovských a chuligánských skupin. Fotbalová utkání jsou často místem rasistických, antisemitistických a nacionálně-šovinistických projevů fotbalových chuligánů ve formě transparentů, pokřiků, vlajek či symboliky. Tyto postoje a předsudky zpětně ovlivňují samotnou skupinu fotbalových chuligánů (např. tím, že mladší fanoušci je vnímají jako normu chování na fotbalovém stadionu). Jeden ze základních důvodů pro zkoumání rasismu a xenofobie v kontextu fotbalu je, že sport reprezentuje společenský mikrokosmos a odráží hlubší procesy uvnitř. V tomto pojetí není možné oddělit jedno od druhého, popřípadě porozumět rasismu a xenofobii ve fotbale odděleně od sociálního kontextu, v němž vzniká. Ačkoliv je oboje (tedy rasismus a xenofobie na straně jedné a fanouškovství a chuligánství na straně druhé) příkladem nečinnosti, je pravda, že rasismus a xenofobie jsou problémem společenským, nikoli fotbalovým. V této souvislosti se dá hovořit také o projevech extremismu, jelikož rasismus, antisemitismus, xenofobie, krajní nacionalismus se stávají extremismem zejména tehdy, jsou-li aktivně, veřejně, systematicky, organizovaně a zvláště pak násilně prosazovány.

Je faktem, že tyto projevy jsou na fotbalových utkáních velice časté. Samozřejmě lze dodat, že propagovány nejsou jen krajně pravicové postoje, ale i krajně levicové. Některé z těchto postojů a předsudků bychom mohli označit za politicky značně radikální. Souvisí to se samotnou subkulturou fotbalových chuligánů, pro kterou je typické symbolické vyjadřování a spjatost s nacionálním šovinismem, přehnaným patriotismem, rasismem atp. Tyto postoje a předsudky upozorňují na celkovou míru intolerance ve společnosti, resp. v její části. Tato intolerance ve společnosti může být pasivním postojem, který je již sám o sobě pro společnost velmi škodlivým, nebo může přecházet do aktivních projevů, které jsou již extremismem.⁴⁴

Tak jako v zahraničí, i v České republice se fotbalové chuligánství prezentuje těmito formami: vniknutím na hrací plochu, házením předmětů na hrací plochu (dýmovic, mincí atp.), házením předmětů na aktéry hry (rozhodčího, hráče), výtržnostmi (potyčky s policií, pořadatelskou službou atp.), vandalismem (vytrhávání

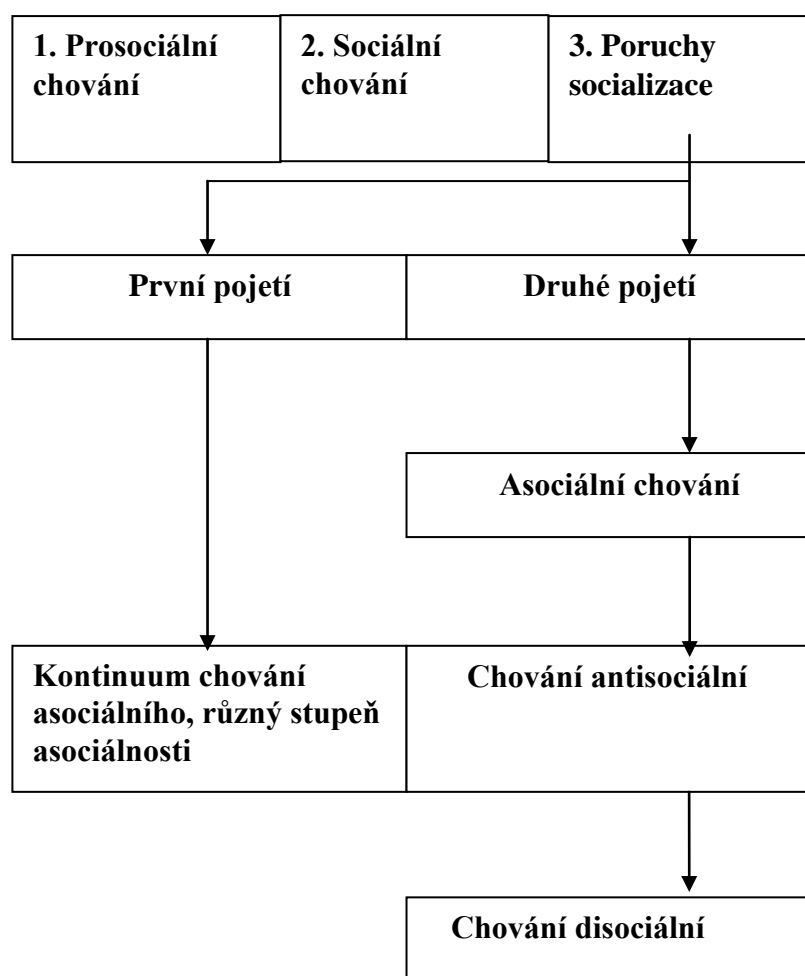
⁴³ Slepíčka, P.: *Sportovní diváctví*. Praha. Olympia, 1990, s. 21-22.

⁴⁴ Smolík, J.: *Fotbalové chuligánství*. Karlovy Vary. Zdeněk Plachý, 2008, s. 76-77.

sedaček, jejich pálení, ničení příslušenství na fotbalovém stadionu atp.), konflikty s užitím násilí (vůči chuligánům, fanouškům a divákům soupeřova týmu, rozhodčímu, pořadatelské službě, policii atp.). Od druhé poloviny devadesátých let až do současnosti byla česká veřejnost konfrontována s několika případy fotbalového chuligánství, které byly náležitě medializovány.⁴⁵

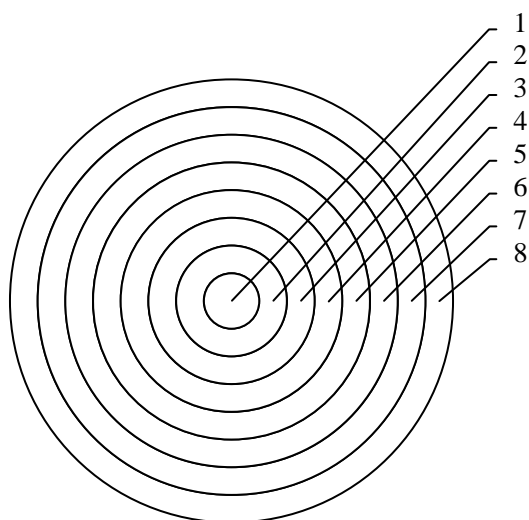
Diskuse nad tématem fotbalového chuligánství byly vyvolány událostmi z jara 2004 a množícími se stále závažnějšími incidenty se zřetelnými prvky chuligánského chování.

Obrázek č. 5: **Schéma chování se vztahem ke společnosti** (Mařádek, V., 2005)

⁴⁵ Smolík, J.: *Fotbalové chuligánství*. Karlovy Vary. Zdeněk plachý, 2008, s. 125-126.

Obrázek č. 6: **Matice podmiňujících vlivů chuligánského chování** (Smolík, J. 2001)

Vysvětlivky:

Oblast matice 1: Jednání související s jevem chuligánství u jedince. Jednání chuligána jako jedince, které představuje aktivní, expresivní a další interakci užitou ke zvládnutí jevů.

Oblast matice 2: Interakce jedince s jednotlivými členy skupiny. Na této úrovni se nalézá jednání, komunikace, myšlenkové procesy, nápodoba, sebereflexe a postoje.

Oblast matice 3: Úroveň skupiny, gangu, tlupy. Jedinec patří do skupiny a ostatní členy vnímá jako celek, malou sociální skupinu, ke které náleží.

Oblast matice 4: Úroveň ostatních skupin podporujících tentýž klub. Jedinec nevnímá ostatní skupiny jako ohrožení své vlastní skupiny.

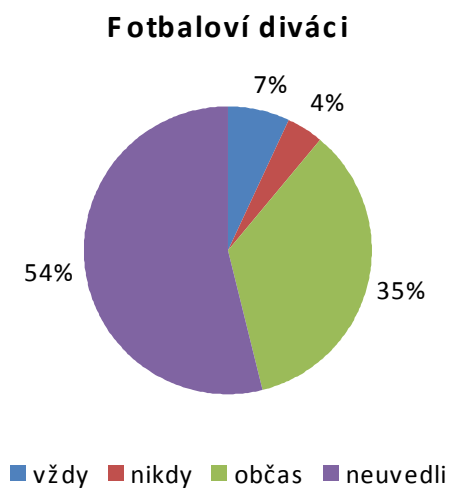
Oblast matice 5: Úroveň skupin, gangů a tlup konkurenčních. Jedinec vnímá skupiny jako nebezpečí pro skupinu vlastní. Díky těmto skupinám se jedinec identifikuje s vlastní skupinou, přičemž ostatní konkurenční skupiny vnímá jako soupeře, nepřátele.

Oblast matice 6: Úroveň koalic chuligánských skupin. Jedinec vnímá jiné skupiny jako podporující faktor, koalice vznikají na různá časová období.

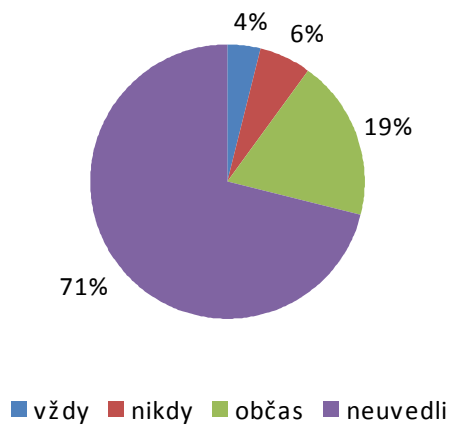
Oblast matice 7: Úroveň reprezentace. Jedinec se vnímá jako člen skupiny, jenž reprezentuje určitý národ, který podporuje fotbalovou reprezentaci dané země.

Oblast matice 8: Celospolečenská úroveň. V této úrovni matice je chuligánské chování vnímáno jako celospolečenský problém či subkultura. Jedinec se považuje za součást subkultury.

Obrázek č. 7: Srovnání požívání alkoholu bezprostředně před zápasem či v jeho průběhu

Diváci házené, odbíjené, košíkové

Přehled č. 1: **Nejzávažnější incidenty fotbalových chuligánů v jarní části sezóny ročníku 2003/2004**

7. 3. 2004 - Jablonec - Slavia

Fanoušci hostů poničili čerpací stanici na Mladoboleslavsku, škoda asi 40 tisíc Kč.

14. 3. 2004 - Slavia - Sparta

Dva fanoušci obviněni z výtržnictví, škoda za 300 tisíc Kč (dýmovicemi zničený tartan, vytrhány desítky sedaček).

15. 3. 2004 – Plzeň – Baník Ostrava

Zraněn jeden policista, dva fanoušci obviněni.

27. 3. 2004 – Baník Ostrava – 1. FC Brno

13 brněnských fanoušků bylo obviněno z trestných činů výtržnictví, poškozování cizí věci, útoku na veřejného činitele a hanobení národa, rasy a přesvědčení. Škoda 600 tisíc Kč (zničeny dva autobusy, fanoušci ukradli osmdesát vstupenek, zničili 70 sedaček a vyrabovali stánek s občerstvením).

3. 4. 2004 – Zlín – Baník Ostrava

13 obviněných fanoušků, škoda za 310 tisíc Kč (zdemolovali oplocení stadionu, desítky sedaček, reklamní poutače, ochranné sítě za brankami). Poškozena byla i benzínová pumpa ve zlínské čtvrti Příluky.

4. 4. 2004 – Olomouc – Liberec

Skupina domácích fanoušků napadla autobus s příznivci hostů, škoda 70 tisíc Kč.

1. 5. 2004 – Olomouc – Baník Ostrava

Škoda za 100 tisíc Kč (zničené reklamní panely a ochranná síť).

8. 5. 2004 – Baník Ostrava - Sparta

14 zraněných policistů, 19 fanoušků obviněno z výtržnictví, škoda na zařízení stadionu 120 tisíc Kč (brankové sítě, reklamní panely, oplocení, trávník na hřišti, sedačky, stánek s občerstvením).

15. 5. 2004 – Opava – Baník Ostrava

8 zraněných policistů, 9 fanoušků obviněno, škoda nejméně 250 tisíc Kč (dva zničené vlakové vagóny, zničené reklamní panely, vytrhané sedačky).

Policejní posily v ulicích před každým zápasem stály jenom za jarní část ligy ročníku 2003/2004 podle odhadů nejméně čtrnáct milionů korun. Škody na stadionech činily dalších dva a půl milionů. Po nejzávažnějším incidentu (viz. Přehled č. 2) po utkání Opava-Ostrava dne 15. 5. 2004 kritizoval ministr vnitra S. Gross přístup fotbalových klubů a pořadatelů ligových utkání. Uvedl, že policie nastupuje při zásahu vždy až ve druhém kole, kdy jsou porušovány zákony, a situace se vymkne pořadatelům z rukou.⁴⁶

⁴⁶ Smolík, J.: *Fotbalové chuligánství*. Karlovy Vary. Zdeněk Plachý, 2008, s. 128-130.

Přehled č. 2: **Konflikt ze dne 15. 5. 2004 v Opavě**

vyčíslené škody na stadionu Opavy (v Kč)	250 000
odhad počtu běsnících fanoušků/chuligánů	3 500
přibližný počet nasazených policistů	500
počet obviněných z trestných činů	15
počet zraněných policistů	8

Podstata fotbalového chuligánství sice spočívá v opuštění právních a společenských norem (přičemž jsou ale vytvářeny i vlastní **subkulturní normy**, např. neudávat na policii po rvačkách chuligány z ostatních klubů) i v nepřátelství vůči policii (a jejím prostřednictvím vůči společensko-politickému establishmentu), avšak politicky odůvodněnou koncepci směřující proti demokratickému systému chuligánství nemá. Jako specifická forma kriminality se však stalo politickým problémem, který je řešen v rámci vnitřní bezpečnosti a v realitě je politika vůči němu spojena s protiextremistickými odděleními bezpečnostních složek. Fotbalové chuligánství lze pouze částečně zařadit pod pojem kriminalita s extremistickým podtextem, která je definována jako trestná činnost ovlivněná extremistickými postoji. Pod pojmem „kriminalita s extremistickým podtextem“ či kriminalita motivovaná rasovou, národnostní nebo jinou sociální nenávisí se rozumí jednání, které naplňuje znaky skutkové podstaty trestného činu nebo přestupku a jeho pohnutkou k útoku je apriorní nenávisť vyplývající z příslušnosti adresáta k rase, národnosti, náboženství, třídě či jiné sociální skupině.

V České republice byly otázky fotbalového diváctví, resp. fotbalového chuligánství, řešeny především v letech 1997–1998, kdy byla současná služba kriminální policie a vyšetřování pověřena sledováním situace v oblasti diváckého násilí. Protiextremistická politika v ČR, zabývající se i fotbalovým chuligánstvím v rámci diváckého násilí, se konstitovala v roce 1998, kdy Ministerstvo vnitra ČR připravilo „Zprávu o postupu státních orgánů při postihu trestných činů motivovaných rasismem a xenofobií“, přičemž vláda svým usnesením č. 192 ze dne 19. 3. 1998 rozhodla, že ministr vnitra bude tuto zprávu předkládat každý rok. Česká fotbalová veřejnost se podobně jako v zahraničí setkává především s rasismem a antisemitismem při fotbalových utkáních, což vede k politizaci fotbalového chuligánství jak v národním, tak v mezinárodním kontextu.⁴⁷ V některých projevech radikálního fotbalového chuligánství lze spatřovat i prvek potencionálního ohrožení demokracie a vnitřní bezpečnosti. To se týká především extremisticky orientovaných chuligánských skupin, které je možno vnímat jako skupiny ohrožující demokracii a vnitřní bezpečnost v České republice. Vzhledem k počtu fotbalových radikálů napojených na ultrapravicové či ultralevicové skupiny a postupům policejních složek proti těmto jednotlivcům lze ohrožení demokracie ze strany chuligánských skupin zcela vyloučit. Přesto nelze do budoucna vyloučit jistou radikalizaci těchto skupin.

Na začátku 21. století zůstává divácké násilí na fotbalových stadionech znepokojujícím problémem, a to navzdory vynaloženým snahám a financím, které byly do boje proti diváckému násilí v posledních přibližně dvaceti letech investovány. Je velice obtížné předpokládat budoucí vývoj v problematice politizace fotbalového chuligánství, stejně jako fotbalového chuligánství samotného. V České republice lze jen obtížně popsat perspektivy a trendy fotbalového chuligánství, což je způsobeno

⁴⁷ Smolík, J.: *Fotbalové chuligánství*. Karlovy Vary. Zdeněk Plachý, 2008, s. 151-155.

dynamickým vývojem samotných chuligánských gangů i bezpečnostních opatření ze strany státních orgánů.⁴⁸

3.3 Sociální specifikace davu

Z psychologického hlediska nelze výtržnosti a agresivní akce vysvětlovat pouze jako akce jednotlivého diváka izolovaného od chování ostatních diváků. Diváci vytvářejí více či méně jednotný celek, divácké publikum, divácký dav. Dav je v psychologii definován jako náhodné nebo úmyslné seskupení osob, které se v daném momentě nacházejí na stejném místě, popřípadě se mu přibližují, a které mají též předmět pozornosti. Nejvýznamnější jev, kterým se dav projevuje, je tento: ať jsou jedinci, ze kterých se skládá, jakkoliv, ať jejich způsob života, jejich zaměstnání, jejich povahy nebo inteligence se jakkoliv shodují nebo liší, nabývají prostě tím faktem, že jsou přetvořeni v dav, jakousi kolektivní duši. Tato duše způsobuje, že cítí, myslí a jedná naprosto odlišně, než by každý z nich cítil, myslil a jednal, kdyby byl sám.⁴⁹

Od davu je nutno odlišit publikum či diváckou skupinu. Publikum sestává z jedinců s více či méně přesnými záměry a očekáváním. Dav nemá žádné ustálené organizační normy, uplatňují se v něm primitivní, silné pudy a emoce nebrzděné žádnými etickými nebo organizačními normami. Chování člověka v davu je do značné míry utvářeno mechanismy hromadného chování.

Z psychologického hlediska můžeme hovořit o třech základních typech vzájemného působení jedinců na výslednou normu sociálního chování. Prvním typem je působení společenské konvence. Podstatnými prvky tohoto vzájemného působení jsou konvence, zvyky, tradice a jiné formy sociálních norem. Tendence k chování, jehož výsledkem je odlišnost od ostatních, je omezoována právě zvyklostmi, konvencemi, tradicemi, tedy sociálními normami uznávanými již delší dobu. Zcela odlišně se chová za těchto podmínek jedinec jen do té doby, pokud je to očekáváno těmi lidmi, na jejichž mínění mu záleží. Chování diváka je proto uzpůsobováno podle již zmíněných „norem hledišť“. Pokud jsou nositelé „norem hledišť“, kteří představují diváckou tradici v chování, tolerantní k extrémním projevům, dojde k postupnému přetvoření norem „hlediště“. Situace následně dospěje do stádia, kdy nositelé tradičních norem jsou z hledišť vytlačováni těmi, kteří jsou nositeli nových norem chování. Druhým typem vzájemného působení lidí je skupinové chování. Skupinové chování se rozvíjí, jestliže byly splněny základní psychologické podmínky pro začlenění jedince do systému vzájemných vztahů ve skupině. Při určité schematizaci bychom našli alespoň dvě nejzákladnější podmínky. Za první se obvykle pokládá existence vztahů vzájemné závislosti mezi členy skupiny. Jednání každého člena determinuje aktivity každého jiného člena. Druhou podmínkou je existence společného souboru názorů, hodnot, norem, které jsou pro každého člena závazné a usměrňují jeho chování. Tato skupinová ideologie se vyvíjí a upevňuje při společné činnosti a stává se pro skupinu typickým znakem, odlišujícím ji od jiných skupin.

Třetím typem vzájemného působení lidí je hromadné chování. Divákovy prožitky a chování se za stejných situačních podmínek podstatně odlišují v případě, že je v těchto podmínkách sám, či je uprostřed velkého sociálního souboru. Jeho

⁴⁸ Smolík, J.: *Fotbalové chuligánství*. Karlovy Vary. Zdeněk Plachý, 2008, s. 231-232.

⁴⁹ Le Bon, G.: *Psychologie davu*. Praha. Kra, 1994, s. 16.

projevy se mohou různit i podle toho, s jakým konkrétním souborem lidí situaci prožívá. V těchto případech jde o specifickou kvalitu a intenzitu prožitku a chování, což je dáno především tím, jak danou situaci přijímá, prožívá a jak na ni reaguje právě ten který soubor. Jestliže divák prožívá například vyhocenou herní situaci ve společnosti druhých diváků, objeví se u něj psychické stavy a reakce, které lze vysvětlit účinky vzájemných sociálních interakcí při hromadném prožívání této situace, která navodí psychickou zátěž. Emoční procesy jsou ovlivněny emocionálně podbarvenými projevy jiných diváků. Dochází ke zvýraznění „emočního přístupu“ k dané situaci, který je upřednostňován ostatními. To bývá podstatou „emocionální nákazy“, která se tak často objevuje v hledištích. Nemalý je i vliv na volní procesy, kdy právě zvýšená sugestibilita hlediště a případná emocionální nákaza vedou k uplatnění tendence k následovnictví.

Sugestibilita je chápána jako schopnost člověka přijímat a řídit se podněty, které působí na nerozumové složky jeho psychiky, tedy za stavu snížené vědomé kontroly. Přijetí sugesce vyžaduje určitou „úrodnou půdu“, a tu poskytuje afektivní stav, který vylučuje rozumový vhled do situace a současně se projevuje výraznou pohybovou impulsivitou. Základním předpokladem sugesce je, že lidé věří tomu, čemu chtějí věřit. Tendence k následovnictví se týká hlavně činnosti. I náhodou vzniklá reakce, pokud se týká nějakým způsobem další osoby, je touto osobou opakována. Například divák, do něhož v davu někdo strčí, začne strkat do diváka, který stojí před ním, ten zase do dalšího atd. Podobně vzniká a šíří se impulsivní agresivní akce davu. Uvedené reakce se však objeví tehdy, jsou-li členové davu k nim připraveni, tzv. „vyladění“. Každá aktivita diváckého davu se rozvíjí z určitého jádra. V pozadí davových akcí stojí zvláště disponování a motivování jedinci či skupinky, kteří zakládají akci davu a později se stahují zpátky do anonymity. Přitom je každý člen davu v podmínkách silné emoční zátěže zvláště vnímavý k působení interakčních vlivů. V důsledku toho projevují diváci buď vysokou, nebo nízkou psychickou odolnost vůči působení situace. Můžeme říci, že divácký dav působí do značné míry selektivně na prožívání a chování jednotlivých diváků.

Lidé na tribunách stadionu tvoří soubor jedinců, kteří se náhodně ocitli v zátěžové situaci. Jsou na sobě nezávislí a většinou bez předchozích vzájemných vztahů. Působením situační zátěže hromadné povahy mohou být dočasně sdruženi v sociální soubor. Většinou jde o homogenizaci na základě intenzivního prožívání sportovního boje s vyústěním do převážně afektivních reakcí. V některých případech dochází u části diváků k homogenizaci na základě snahy po řešení situace. Dojde např. ke vzniku účelové skupiny, zaměřené na „potrestání“ rozhodčího po skončení utkání. V takové skupině pocítují diváci nutnost spolupráce, jsou situačně soudržní. Jejich soudržnost však rychle klesá, pokud nejsou delší dobu schopni dosáhnout vytyčeného cíle. Po čase převládá pocit vzájemné nezávislosti, kdy se někteří diváci pokoušejí, zda by svého záměru nedosáhli sami, a např. vytrvale čekají na to, jestli se rozhodčí objeví.

Zajímavý moment nastane, jestliže proti takovéto skupině zakročí policie. Potom koheze skupiny mizí, každý se snaží uniknout, bez ohledu na ostatní. Rozvíjejí se formy chování zaměřené egocentricky na vlastní vyřešení situace. Druzí mohou vystupovat jako překážka zvoleného řešení (tlačení v místě, kde se dá utéci). Na uvedeném případě je patrné, že se udála dvojitá změna v situační soudržnosti takové skupiny diváků. Nejprve došlo ke zvýšení její koheze na základě společného cíle a rozvíjení těch forem chování, které by umožnily cíle dosáhnout. Při extrémní změně situace (skupina je sama ohrožena) se rozpadnou hodnoty, jež vedly k její soudržnosti a v nových podmínkách se skupina ukázala jako málo odolná a soudržná k překonání

nových vyhocených podmínek. Musíme si uvědomit, že jestliže homogenizace diváckého davu probíhá pouze na emocionálním základě, nemůže se tento dav změnit ve strukturalizovaný celek. Probíhající homogenizace se projeví ve zvyšování citlivosti na projevy a chování druhých. Protože jde o nahodilé seskupení lidí, kdy se dá předpokládat různé zaměření jedinců či malých skupinek, lze těžko předvídat, jestli se jejich chování vyvine v chování skupinové či v chování mající znaky hromadného chování.⁵⁰

Za základní znak hromadného chování diváků lze obecně považovat jeho nízkou institucionalizaci (neuplatňují se již dříve vytvořené vztahy a sociální normy). Případné vztahy vznikající mezi diváky až na tribunách a jsou podmiňovány především vlivem situace. Je potom zcela otevřené, kdo se uplatní jako model či vůdce a ostatní ho budou v reakcích následovat. Nemůžeme proto předvídat, v jakých formách se chování objeví. Jiným důležitým znakem je situační podmíněnost. Hromadné chování vzniká náhle, epizodicky za určitých okolností – při nespravedlivém rozhodnutí rozhodčího, při urážlivých výkřicích z davu soupeřových fanoušků atp. Soustředění fanoušků kolem společného ohniska pozornosti, koexistence tváří v tvář, společné emocionální vyladění a odbourání rozumových zábrán vytváří předpoklady pro realizaci stejnosměrných akcí.

Aktuálně neznámé je pouze to, v jakém směru situační podněty usměřňují daný **divácký dav**. Teoreticky jsou uváděny tři možnosti:

- Jedinci reagují na principu „stádnosti“, což znamená, že reagují stejnosměrně.
- Situační podněty vyústí svými účinky do vzniku dočasně situačně sjednocené skupiny.
- Sjednocuje se kolem nově vzniklých či pod vlivem zátěže aktualizovaných hodnot a cílů.
- Situační podněty negativně ovlivňují hodnoty, které dosud sociální soubor sjednocovaly, a přitom se situačně vytvářejí jiné, které je nahrazují.

Dalším znakem hromadného chování je jednota kvalitativního a kvantitativního hlediska souboru diváků. Kvalitativním hlediskem je pouhá časoprostorová koexistence a tomu odpovídají vazby v okamžiku emoční zátěže. Kvantitativní aspekt je vyjádřen faktem, že jde o více než jen jednoho diváka. Přitom není určena horní hranice vymežující, kolik může mít divácký dav maximálně členů. Spíše závisí na tom, jaké množství lidí se může vzájemně ovlivňovat.⁵¹

---

⁵⁰ Slepíčka, P.: *Sportovní diváctví*. Praha. Olympia, 1990, s. 118-122.

⁵¹ Slepíčka, P.: *Sportovní diváctví*. Praha. Olympia, 1990, s. 124-125.

4. Stát a jeho vliv na moderní společnost

Slovo **stát** sice etymologicky pochází z latinského **status** neboli stav, řád, ústava, ale ve vztahu k danému problému bylo používáno až v období italských městských republik. Původně označovalo vládnoucí i ovládané, a to včetně území, na němž vztahy mezi nimi probíhaly. Z pojmového hlediska je vzhledem ke starověku vhodné poukázat alespoň na **Aristotelovo** pojetí podstaty státu, kterou spatřoval především ve výkonu státní moci. Středověké koncepce vycházely nejčastěji z patrimoniálního, teokratického a absolutistického pojetí státu. Doposud provedená analytická charakteristika **moderního státu** vypovídá o tom, že se jedná o obecně politickou formu organizace společnosti, která má podobu společensky univerzální instituce založené na zásadách politické legitimacy a legality. Přívlastek „moderní“ není ke slovu stát připojován náhodou. Pojmově, ale i koncepčně, totiž znamená odlišení dnešního státu od obdobných institucí starověku nebo středověku. V tomto smyslu je spojen s vytvářením moderní společnosti, se společenskoekonomickým vývojem novověku. Tomu také odpovídá jeho koncept, charakter a vývoj. Současně však i tento moderní stát, resp. jeho myslitelé, politikové a státníci byli a jsou ovlivňováni právě politickými koncepcemi a myšlenkami předcházejícího období.⁵²

Každou společnost lze definovat podle způsobu, jak se v ní rozhoduje o záležitostech jejích členů. I když to zní nepopulárně, přehnané optimisty je nutno ujistit, že nikdy neexistovala a ani dnes neexistuje společnost, v níž by se každý těšil stejným právům rozhodovat o záležitostech, které se ho mohou i velmi výrazným způsobem dotýkat. S něčím podobným se ani do budoucna nepočítá. Společnosti však lze dělit alespoň podle toho, nakolik se jim daří budit ve svých členech dojem, že je o nich rozhodováno vcelku přijatelným způsobem. Různé společnosti se ovšem liší též tím, nakolik brutálně a agresivně si jejich členové mohou dovolit řešit to, co považují za své vlastní osobní záležitosti. Lidé většinou sledují své osobní zájmy. V různých společnostech to však mohou činit se značně odlišnou mírou otevřené agresivity. To, co je nazýváno pokrokem, se v moderní centralizované společnosti týká spíše pokroku v pacifikaci lidského jednání než pokroku v tom, nakolik mohou běžní lidé rozhodovat o svých osudech.⁵³

Rodina je základ státu. Stát o rodinu všemožně pečuje. Bez zdravé rodiny není myslitelná zdravá společnost. Podobná tvrzení a hesla slýchává každý člen moderní společnosti již od dob své docházky na základní školu. Se spikleneckým mrknutím mu je zopakuje úředník v obřadní síni a o něco později pohoršeně jiný úředník v soudní síni při rozvodovém řízení. Stát dělá zkrátka vše pro to, abychom ani na chvíli nezapomněli, že tak jako my všichni, také náš stát vděčí za vše, čím je, právě rodině. Podle obecného mínění značné části veřejnosti je rozpad rodiny zaviněn tím, že v současné době se lze rozvést nesrovnatelně snadněji než kdykoliv v minulosti, což spolu s poklesem morálky rodinu ničí.⁵⁴

Mocenské, hospodářské i sociální kompetence, které byly v průběhu staletí odebrány rodinám a celým domácnostem, byly postupně převzaty speciálními formálními organizacemi. Tím vznikla moderní společnost a její mocenská kostra – moderní stát. Speciální organizace vojenské, hospodářské, soudní, zdravotní, výchovné, sociálně zabezpečovací a další mají společné to, že nejsou složeny z celých rodin, nýbrž z jednotlivců, kteří jsou příslušníky různých domácností. S výjimkou některých

⁵² Svatoň, J. Sirovátka, T.: *Stát a veřejná politika*. Brno. Masarykova univerzita, 1997, s. 23-24.

⁵³ Keller, J.: *Nedomyšlená společnost*. Brno. Doplněk, 2003, s. 15.

⁵⁴ Keller, J.: *Nedomyšlená společnost*. Brno. Doplněk, 2003, s. 43.

soukromých podniků, které mohou fungovat na úrovni domácností, provozuje všechny tyto organizace ve své režii stát.

Každý **moderní stát** bez ohledu na režim, který je v něm právě u moci, tvrdí, že zajišťuje chod těchto formálních organizací především s cílem všestranně ochránit a zabezpečit své občany a jejich rodiny. Poté, co zbavil tradiční rodinu všech podstatných funkcí a pravomocí, které ji stmelovaly, poté, co ji odzbrojil, sociálně vyvlastnil a zpravidla ekonomicky rozbil, projevuje o ni stát dojemnou péči. Armáda je zde proto, aby ochránila naše rodiny, státní správa proto, aby řešila jejich problémy, zdravotnictví proto, aby rodina byla zdravá, a školství proto, aby byla vzdělaná. Jsme náchylní tomu věřit. Potom však nepochopíme, proč se rodina i přes tak všestrannou péči všech zmíněných organizací tak často hroutí, je stále křehčí, rozpadá se hodnému státu pod rukama. Je to tím, že instituce rodiny, kterou stát vydává za svůj zdravý základ, je ve skutečnosti mrzáček, který přežil frontální útok novověkého státu. Velké formální organizace nebyly budovány v žádném případě proto, aby rodině odlehčily. Vznikaly v těch oblastech, jejichž fungování bylo strategicky důležité z hlediska potřeb mocenského centra rodícího se státu, státu současně vtaženého do konfrontace se sousedními centry moci, tedy se sousedními absolutistickými a později národními státy. Tradiční domácnost byla schopna řešit problémy přežití sebe a svých členů. Na nízké úrovni, s jakou zabezpečovala své vojenské, ekonomické a sociální potřeby, nebyla schopna přispět podstatněji k přežití státu, který byl od svého vzniku v trvalé konfrontaci se státy sousedními. Proto stát rodině řadu jejich podstatných funkcí odňal a svěřil jejich výkon specializovaným organizacím. Mezi ně lze zařadit masovou armádu, specializovaný aparát správy, kontrolu strategicky důležitých odvětví výroby, systém školství integrující mládež do společnosti podle potřeb státu.⁵⁵

Nezamýšlené důsledky společenských procesů vedou k tomu, že co je získáno na jedné straně, je ztraceno jinde. Vytvoření velkých formálních organizací, které zajišťují velkoryse potřeby moderního státu, tedy jeho obranu, výživu, zdraví apod., bylo naprosto nezbytné, měl-li stát obstát v konkurenci ostatních vznikajících států. Pokud by jeho potřeby byly zajišťovány tak, jako dosud, tedy podomácku, stal by se stát dříve nebo později s největší pravděpodobností obětí svých centralizovaných sousedů. Akt mnohonásobného vyvlastnění domácností, který se stal mocenskou nezbytností, má však své citelné vedlejší důsledky, o něž neusiloval nikdo z těch, kdo stát uvedeným způsobem mocensky posílil. Je to osudové oslabení rodiny, kterou již nedrží pohromadě žádný funkční prvek, nýbrž především pouze velice křehké a nestálé pouto osobních sympatií. Stát ničí rodinu, kterou nepřestává považovat za svůj základ, právě v důsledku těch opatření, jimiž chce posílit svoji pozici navenek. Mezi další nechtěné důsledky mocenské centralizace patří vznik kultu individua. Moderní stát rozbíjí všechny sociální útvary, které pohlcovaly členy tradičních společností, ať to jsou cechy, spolky, obce, stavy či jiné samosprávné autonomní korporace. Rozbíjí v nich možné mocenské rivaly a jeho cílem je vtažovat občany zbavené těchto opor přímo do svého manipulačního pole. Stát je však pro běžné lidi něčím příliš vzdáleným a příliš abstraktním, než aby se s ním a s jeho cíli ztotožnili. Mlčenlivá většina se stahuje do ústraní svého soukromí, kde se v úzkém kroužku příbuzných a známých věnuje řešení svých osobních problémů.⁵⁶

Moderní stát má paternalistické sklony. Je připraven a ochoten pečovat o své občany jako jejich laskavý poručník. Požaduje za to pouze, aby co nejdéle zůstali u svých infantilních představ, podle nichž sociální autorita existuje s nutností přírodních

⁵⁵ Keller, J.: *Nedomyšlená společnost*. Brno. Doplněk, 2003, s. 57-58.

⁵⁶ Keller, J.: *Nedomyšlená společnost*. Brno. Doplněk, 2003, s. 118-119.

zákonů a jakákoli snaha protivit se jí, je nejen velmi neslušná, ale i krajně pošetilá. Jestliže v dětském věku posiluje rodina u svých členů poslušnost, potom v dospělosti, jakmile si založí svou vlastní rodinu, pěstuje u nich pocity zodpovědnosti a vázanosti.⁵⁷

4.1 Orgány státní správy a samosprávy a jejich vliv na fandomství

Při charakteristice státu jako instituce je třeba poukázat na jeho organizační podobu. V tomto smyslu je stát chápán jako celek (systém) s určitými vztahy mezi jeho jednotlivými částmi. Pojem organizace státu tedy v první řadě vypovídá o uspořádání státu jako celku. Současně je však stát jako instituce odlišován od jiných institucí, a to především svými **politickoprávními znaky**, které jej charakterizují jako zvláštní subjekt působící ve společnosti, tak v mezinárodním a případně také v nadstátním prostředí.⁵⁸

Organizace státu představuje politickoprávně institucionalizovaný systém realizace státní moci a státní suverenity. Působení státních orgánů se projevuje i v rozdílném postavení a funkci jejich jednotlivých částí, mezi které náleží:

- a) **státní orgány**, jako jeho základní a rozhodující složky,
- b) **zvláštní složky**, tj. policejní a bezpečnostní síly a příp. další instituce (armáda), které jsou státem zřizovány za účelem zajišťování bezpečnosti, pořádku a obrany státu. Svou podstatou se jedná o zvláštní, státními orgány řízené organizace, které ve svém celku nedisponují státně mocenskou pravomocí,
- c) **státní organizace a státní zařízení**, která jsou státem zřizována za účelem realizace dalších státních funkcí. Jedná se o různé dopravní, energetické, výzkumné, strategickovýrobní, speciální a hospodářské organizace, kulturní, zdravotnická a školská zařízení, která stát obvykle řídí a zčásti nebo zcela financuje či kontroluje.

Z uvedeného přehledu tedy vyplývají druhově rozdílná postavení a oprávnění jednotlivých složek organizace státu nejen vůči sobě navzájem, ale i jejich zásadně právně diferencované působení vůči společnosti, které je ze státně mocenského hlediska působením určujícím. Zatímco státní orgány jsou subjekty, nositeli suverénní státní moci, tak zvláštní složky státně mocenská rozhodnutí státních orgánů jménem státu pouze zajišťují a vykonávají.⁵⁹

Diskuse o výtržnostech, provázejících fotbalová utkání, se v naší zemi opakuje od roku 1990 snad každoročně. Vždycky, když se zvlášť vydaří nějaká výtržnost, začne se kdekdo bavit o tom, co s lidmi, kteří nejsou zjevně schopni ani ochotni pochopit, že na jakémkoliv sportovním utkání je zajímavé především to, jak se kterému ze soupeřů podaří v mezích daných pravidly vyhrát, a ne to, kdo vyhraje. Na dané téma uvedlo ministerstvo vnitra stanovisko, které zřetelně a nahlas deklaruje neochotu půjčovat do budoucna pořadatelům fotbalových utkání policejní zásahové jednotky. Při hledání odpovědi na otázku, jaká má být role policie při fotbalových utkáních, se dostáváme k otázce, jaká je vlastně role státu ve společnosti. Tedy kde začíná, ale zejména končí právo či povinnost státu angažovat se při organizování společenských aktivit, nebo dohledu nad nimi.⁶⁰

⁵⁷ Keller, J.: *Nedomyšlená společnost*. Brno. Doplněk, 2003, s. 63.

⁵⁸ Svatoň, J. Sirovátka, T.: *Stát a veřejná politika*. Brno. Masarykova univerzita, 1997, s. 29.

⁵⁹ Svatoň, J. Sirovátka, T.: *Stát a veřejná politika*. Brno. Masarykova univerzita, 1997, s. 30-31.

⁶⁰ <http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/tomas-sokol.php>

V květnu 2008 při ligovém utkání mezi Spartou Praha a Baníkem Ostrava byl spuštěn ojedinělý projekt v dějinách české justice, kdy přímo v prostorách spartánského fotbalového stadionu zasedl jakýsi „soudní tým“, složený ze soudce, státních zástupců, obhájců a zapisovatelky. Ti se na stadion dostavili především proto, aby přímo zde odsoudili případné výtržníky. Pro méně závažné porušení zákona tady bylo rovněž vybudováno detašované pracoviště Městského úřadu pro Prahu 7, kde jeho pracovníci mohli projednat případné přestupky fotbalových výtržníků. Vyplatí se státu, tedy daňovým poplatníkům, vynakládat peníze na speciální soudy jen kvůli zastrašování potencionálních chuligánů? Jsem přesvědčen, že se celá akce státu rozhodně vyplatila. Soudce i státní zástupce pracovali v takzvaném režimu dosažitelnosti pouze za svůj fixní plat a už svou přítomností na stadionu působili preventivně.

Není to tak dávno, co se český stát přihlásil ke svému dílu práv zasahovat do průběhu sportovních utkání. To když prostřednictvím svých žalobců a následně soudů shledal za legitimní postihovat korupci rozhodčích při fotbalových utkáních. Některé aspekty průběhu sportovních utkání lze považovat za obstarání věci veřejného zájmu. Zdá se tedy logické, že za tohoto stavu věci se stát nemůže zcela zbavit své povinnosti zajišťovat i pořádek na fotbalových utkáních, anebo alespoň zdraví a bezpečnost těch, kteří se na ně přišli podívat. V současnosti také sílí volání po zákonu, který by podstatnou část oprávnění vlastníka fotbalového stadionu přeměnil v kompetenci státu, a tak na něj také přesunul povinnost tyto kompetence vykonávat. Lze jistě připustit změnu přestupkového zákona, díky které by zákaz vstupu na stadion bylo možné uložit také v přestupkovém řízení. Například proto, že návštěvník v průběhu fotbalového utkání vběhl na hrací plochu, tedy vzbudil obecné pohoršení. Lze si jistě představit i jiné rozšiřování pravomocí, tedy i povinností státu a jeho orgánů.⁶¹

Nedávno byl společností SANAP proveden průzkum veřejného mínění, jestli stát dostatečně podporuje fotbal, jako nejoblíbenější a nejpopulárnější sport u nás. Výsledky průzkumu uvádím v následujících grafech.

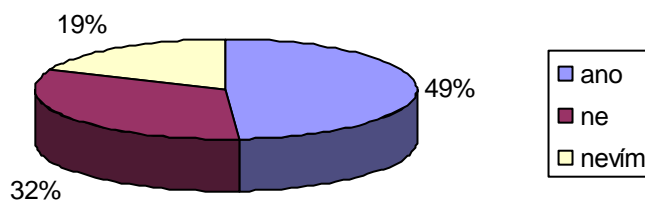
---

⁶¹ <http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/tomas-sokol.php>

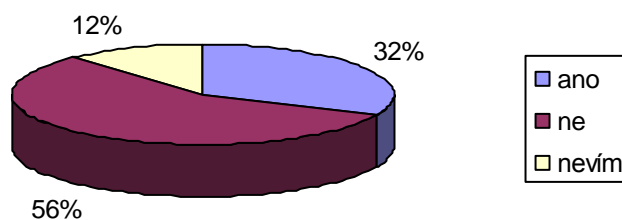

Obrázek č. 8: Průzkum veřejného mínění, jestli stát dostatečně podporuje fotbal, jako nejoblíbenější a nejpopulárnější sport u nás

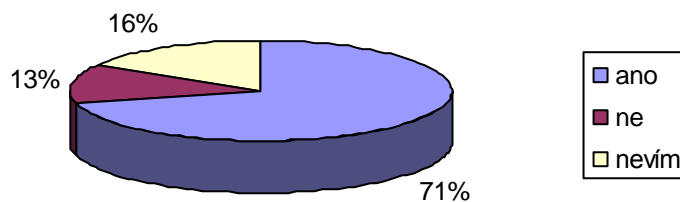
Myslíte, že by se stát měl více angažovat v podpoře fotbalu, který je národním sportem?

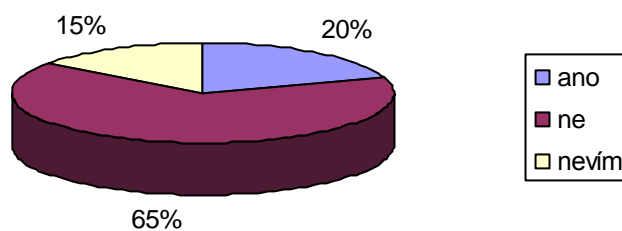
Měl by se podle vašeho názoru stát podílet i na investicích do vybudování fotbalových stánků v Ostravě a v Brně?

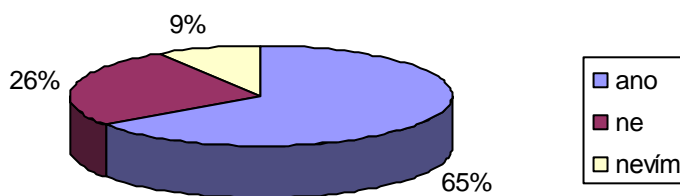
Měl by stát více podporovat fotbalové oddíly, které vychovávají mladé fotbalisty?

Je podle vás státní podpora fotbalových oddílů a sportu jako takového dostatečná?

Vnímáte fotbal jako národní sport číslo jedna?

4.2 Sankce a opatření související s fandovstvím

Nežádoucí chování některých diváků (resp. fotbalových chuligánů) vyvolává potřebu zkvalitnění činnosti těch orgánů, které garantují, nebo se spolupodílejí na zajištění klidu a pořádku při fotbalových utkáních. Jsou to jak kluby a jimi zajišťovaná pořadatelská služba, tak státní, popř. obecní policie. Každý z těchto subjektů má své postavení dané zákony a jinými právními předpisy, které vymezují jeho úlohu při zajišťování klidu a pořádku v rámci pořádání fotbalových utkání.

Je nutné velmi intenzivně vnímat zásadní roli fotbalových klubů a pořadatelů zápasů při investicích do infrastruktury stadionů a do výkonu pořadatelské služby i při komunikaci se svými skutečnými fotbalovými fanoušky. Z uvedeného vyplývá, že na rozvíjení funkční komunikace, koordinace a hledání společných řešení by se měly podílet všechny zmíněné subjekty.

Českomoravský fotbalový svaz (dále jen „ČMFS“) je organizátorem a představitelem fotbalu v České republice. Posláním ČMFS je pečovat o komplexní rozvoj fotbalu v České republice a vytvářet pro něj na všech stupních všestranné a rovnoprávné podmínky. Prostřednictvím činnosti ve fotbalových klubech vést mládež k pozitivním občanským postojům, zdravému způsobu života a zabránit, aby se stávala závislá na alkoholu a drogách. V ČMFS je registrováno téměř čtyři tisíce fotbalových klubů a více než 600 tisíc hráčů. K fotbalovému chuligánství se ČMFS nepřímo vyjadřuje v Disciplinárním řádu ČMFS, který mj. projednává všechna provinění související s přípravou a organizací fotbalových soutěží. V souladu s čl. 4 mohou být kolektivům uloženy tresty: důtka, peněžité pokuty a uzavření hřiště, odebrání soutěžních bodů či vyloučení ze soutěže. Čl. 9 Disciplinárního řádu k tomu konstatuje: „Trest uzavření hřiště lze uložit až na tři soutěžní utkání toho družstva, při jehož utkání k provinění došlo. Při ukládání tohoto trestu musí disciplinární orgán stanovit podle územních podmínek okruh, ve kterém nesmí potrestané družstvo svá utkání hrát“. Trest uzavření hřiště může být podmíněně odložen.

O udělování trestech pro jednotlivé fotbalové kluby rozhoduje disciplinární komise ČMFS mj. na základě zápisu o utkání tzv. delegáta utkání. Tresty za disciplinární provinění kolektivu jsou uvedeny v příloze č.2 Disciplinárního řádu ČMFS tak, že:

- a) výtržnosti mezi diváky, hráči a funkcionáři se trestá důtkou, případně pokutou pořadajícímu kolektivitu, případně dalšími opatřeními dle zvážení disciplinární komise,
- b) hrubé urážky rozhodčího či jiných orgánů, házení papírů, dělobuchů či jiných předmětů do hřiště, verbální projevy hanobící příslušnost k rase, národu nebo etniku, jiné projevy porušující občanské soužití, vniknutí diváků na hrací plochu, pokus o inzultaci rozhodčích nebo hráčů a jiné masové výtržnosti v areálu hřiště při utkání i po utkání se trestají pokutou kolektivu, popřípadě uzavřením hřiště nebo nařízením sehrát utkání bez přítomnosti diváků, na jedno až tři soutěžní utkání pořadajícímu kolektivitu,
- c) inzultace rozhodčího, napadení úředního činitele nebo napadení hráčů či funkcionářů některého kolektivu se trestá pokutou kolektivu, popřípadě uzavřením hřiště nebo nařízením sehrát utkání bez přítomnosti diváků na jedno až tři soutěžní utkání pořadajícímu kolektivitu.

K závažným proviněním se vztahuje i příloha č. 4 Disciplinárního řádu ČMFS s názvem „nediskriminace“, kde je popsáno, že:

- 1) Každý, kdo veřejně hanobí, diskriminuje nebo ponižuje jiného urážlivým způsobem s ohledem na rasu, barvu pleti, jazyk, víru nebo etnický

původ, nebo se dopouští jakéhokoli jiného diskriminujícího nebo hanobícího chování, bude potrestán zastavením závodní činnosti nejméně na pět zápasů ve všech soutěžích. Kromě toho bude provinilec potrestán zákazem vstupu na stadion a pokutou 20.000 CHF. Bude-li provinilec funkcionář, bude pokuta činit nejméně 30.000 CHF.

- 2) Pokud při zápase budou diváci vystavovat transparenty s diskriminujícími nápisy, nebo se dopustí jakéhokoli jiného diskriminujícího anebo hanobícího chování, příslušný orgán potrestá asociaci nebo klub podporovaný dotyčnými diváky pokutou nejméně 30.000 CHF a rozhodne, aby se příští soutěžní zápas odehrál bez diváků.
- 3) Divák, který se dopustil přestupku popsaného v odst. 1 nebo 2 tohoto článku, bude mít zakázán vstup na stadion po dobu nejméně dvou let.⁶²

Policie ČR je státní ozbrojený bezpečnostní sbor, jehož zákonnou povinností je ochrana bezpečnosti osob a majetku. Rovněž ty mohou být při pořádání fotbalových utkání ohroženy. Policie ČR na úseku ochrany veřejného pořádku pouze spolupůsobí a až v případě porušení činí opatření k obnovení žádoucího stavu. Jinak řečeno – policie nenahrazuje pořadatelskou službu (což však v současné situaci mnohdy neplatí). Svoji přítomností působí preventivně, sleduje situaci a zasahuje až ve chvíli, kdy pořadatelská služba není z různých důvodů schopna zajistit klid a pořádek a hrozí reálné nebezpečí, že bude narušen. Působení policie lze vymezit na prostory vně a uvnitř stadionu. Mimo stadiony je povinností policie zajišťovat ochranu veřejného pořádku i bezpečnost osob a majetku prostřednictvím jejich územních útvarů. Tyto útvary jsou činné při soustředování a rozchodech diváků v souvislosti s konáním fotbalových utkání v těch místech, která nejsou ve správě zřizovatele stadionu. V prostorách stadionu a v prostorách k němu náležejících zasahuje policie za podmínek stanovených zákonem č. 273/2008 Sb., o Policii ČR (dále jen „Zákon o policii“) podpůrně, přičemž je oprávněna požadovat od fotbalových klubů potřebnou pomoc a ty jsou povinny ji poskytnout.

V prostorách stadionu je odpovědnost plně na pořadateli utkání. Policisté svoji činností tedy nenahrazují činnost pořadatelské služby. Až pokud pořadatelská služba sama nezvládne situaci a dojde přitom k ohrožení bezpečnosti osob nebo majetku či narušení veřejného pořádku, provede policie potřebná opatření. Tato opatření provádí bezprostředně, nesnese-li zákrok odkladu. Jinak vyrozumí hlavní pořadatel velitele policejního opatření o potřebě provést zákrok a zároveň mu sdělí, jaká opatření již byla přijata pořadatelskou službou fotbalového klubu nebo rozhodčím utkání (předčasné ukončení utkání, přerušování utkání, výzva diváků k zachování klidu při opuštění stadionu). Pokud policie zajistí při provádění policejního opatření pachatele přestupků nebo trestných činů, poskytne dle Dohody ČMFS fotbalovému klubu podklady pro uplatnění majetkových aj. náhrad škod u příslušných orgánů vůči těmto osobám. Úkoly příslušníků Policie ČR na úseku diváckého násilí jsou přímo upraveny pokynem policejního prezidenta č. 100/2002. Část 5 tohoto pokynu se týká činnosti odborníků na úseku potírání diváckého násilí a detailně popisuje jejich povinnosti před, během a po zápase. Na základě čl. 16 si policie dohodne s dostatečným časovým předstihem se zástupci sportovního klubu, příp. s přízvaným zástupcem obecního (městského) úřadu, termín společného jednání. Na něm vytipují rizikové sportovní utkání, při kterém lze s ohledem na očekávaný počet příznivců domácího a hostujícího mužstva a s ním spojený možný výskyt násilí důvodně předpokládat, že dojde k výtržnostem

---

⁶² Smolík, J.: *Fotbalové chuligánství*. Karlovy Vary. Zdeněk Plachý, 2008, s. 166-170.

a možnému porušení zákona. Na základě vyhodnocení této situace všichni zúčastnění dohodnou další společný postup.⁶³

Ze zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky vyplývá, že příslušníci Policie ČR mají následující oprávnění a povinnosti v souvislosti s fotbalovými zápasy:

- § 12 – prokázání příslušnosti k Policii ČR
- § 61 – podání vysvětlení
- § 63 – prokázání totožnosti
- § 26 – zajištění osoby
- § 27 – zajištění cizince
- § 25 – připoutání
- § 42 – zastavení a prohlídka dopravního prostředku
- § 43 – oprávnění zakázat vstup na určená místa
- § 52 – donucovací prostředky

Při mezinárodních utkáních může být uplatněn i zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území ČR. Nejčastějšími trestnými činy v souvislosti s fotbalem jsou tyto:

- § 358 výtržnictví
- § 146 ublížení na zdraví
- § 158 rvačka
- § 355 hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob
- § 173 loupež
- § 337 maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání
- § 325 násilí proti úřední osobě

Ze zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích se problematiky fotbalového diváctví dotýká především:

- § 47 přestupky proti veřejnému pořádku
- § 49 přestupky proti občanskému soužití
- § 50 přestupky proti majetku

Tyto přestupky projednává místně příslušný správní orgán obce.

Dalším významným subjektem, který se podílí na zajištění klidu a pořádku při pořádání fotbalových utkání, je obecní, resp. městská policie, jejíž úkoly plní strážníci podle **zákona č. 553/1991 Sb., o obecní policii**. Lze říci, že obecní policie plní obdobné úkoly jako Policie ČR. Rozdíly jsou v tom, že úkoly jsou omezeny na zajišťování tzv. místních záležitostí veřejného pořádku. Činnost obecní policie je většinou orientována na prostory vně fotbalových stadionů, tedy místa, kde je obecní policie hlavním garantem ochrany veřejného pořádku. Obecní policie se ve spolupráci s Policií ČR účastní fotbalových zápasů a dohlíží na jejich průběh (avšak pouze tehdy, jestliže tak rozhodne obec). Pokud není nasazena obecní policie, nese odpovědnost Policie ČR.⁶⁴

Organizátorům utkání pomáhají dohlížet na dodržování pravidel a zajišťovat bezpečnost diváků pracovníci pořadatelské služby. Nejdůležitější úkoly pořadatelů jsou:

- před a v průběhu utkání kontrolovat stadion,
- vítat a usazovat diváky,
- dbát o spokojenost návštěvníků a řešit jejich případné stížnosti,
- dohlížet na bezpečný provoz stadionu, dodržování jeho organizačního řádu,

⁶³ Smolík, J.: *Fotbalové chuligánství*. Karlovy Vary. Zdeněk Plachý, 2008, s. 170-173.

⁶⁴ Smolík, J.: *Fotbalové chuligánství*. Karlovy Vary. Zdeněk Plachý, 2008, s. 174-176.

- v případě potřeby spolupracovat s policií či záchrannou službou,
- zajistit, aby nikdo nevněs na stadion žádný zakázaný předmět.

Členové pořadatelského sboru jsou zejména oprávněni a povinni zabezpečovat dodržování Návštěvního řádu stadionu, plnit úkoly podle pokynů hlavního pořadatele a vedoucích jednotlivých sektorů stadionu, zabezpečit v rámci svého úseku klidný a nerušený průběh utkání, v příp. narušení klidu a pořádku sjednat nápravu, závažné narušení veřejného pořádku včetně jeho příznaků bezodkladně hlásit hlavnímu pořadateli apod.

Z vyhodnocení dohody provedeným Policií ČR vyplývá, že ČMFS neplní veškeré závazky plynoucí z dohody, zejména nedostatečně zajišťuje pořádkovou službu (členové nebývají proškoleni, mnohdy se jedná o seniory, neprovádí dostatečné preventivní prohlídky před vstupem na stadion, které mají zamezit vnášení alkoholu a zábavné pyrotechniky) a nepodniká žádná opatření, která by zamezila prodeji a podávání alkoholu na stadionech.⁶⁵

4.3 Prevence

Jako specifická forma kriminality se divácké násilí a fotbalové chuligánství stalo v ČR v posledních desetiletích problémem, který je řešen v rámci politiky vnitřní bezpečnosti. Postupy vůči němu jsou často spojeny s činností protiextremistických složek Policie ČR. Česká republika je členem různých mezinárodních organizací, které se alespoň částečně věnují problematice fotbalového chuligánství (projevům rasismu, nacionálního šovinismu atp. při fotbalových utkáních). Politiku proti diváckému násilí a fotbalovému chuligánství ovlivňují aktéři působící na lokální, celostátní i mezinárodní úrovni. Tyto aktéry lze rozdělit na vládní a nevládní organizace.

V ČR funguje jako vládní orgán Koordinační komise k problematice diváckého násilí a nevhodného chování při sportovních utkáních. Byla zřízena při Ministerstvu vnitra ČR v roce 1996 na základě usnesení vlády ČR ze dne 11. ledna 1995 č. 27, kterým ČR přistoupila k Evropské úmluvě k diváckému násilí a nevhodnému chování při sportovních utkáních, zvláště při fotbalových zápasech. Členy Komise jsou zástupci Ministerstva vnitra ČR, Policie ČR, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a přizvanými spolupracujícími subjekty jsou zástupci Českomoravského fotbalového svazu a Českého svazu ledního hokeje. Jedním z úkolů Komise je i každoroční zpracování tzv. Národní zprávy k diváckému násilí a nevhodnému chování, zvláště při fotbalových zápasech.

Aktivity Komise jsou zaměřeny na zlepšení spolupráce Policie ČR a sportovních klubů při přípravě a realizaci bezpečnostních opatření při fotbalových a hokejových zápasech a na informování Policie ČR i svazů o současných evropských trendech zvyšování bezpečnosti na stadionech a prevence diváckého násilí (bariéry, oplocení, účinná kontrola davu např. kamerovými systémy). Ministerstvo vnitra je dále představitelem České republiky ve Stálém výboru Evropské úmluvy k diváckému násilí a nevhodnému chování při sportovních utkáních, zvláště při fotbalových zápasech, který je zřízen při Radě Evropy. V souladu s prioritami Rady Evropy a usneseními Evropské konference ministrů odpovědných za sport se i Česká republika věnovala v období let 2000-2002 ve zvýšené míře prevenci rasismu, xenofobie a intolerance ve sportu.

⁶⁵ Smolík, J.: *Fotbalové chuligánství*. Karlovy Vary. Zdeněk Plachý, 2008, s. 179.

Důraznější postupy proti diváckému násilí a fotbalovému chuligánství ze strany státních institucí a bezpečnostních složek ČR jsou patrné zejména po významných násilných akcích českých fotbalových chuligánů (např. inzultace rozhodčího z května 2003). Tyto „akce“ vyvolaly odborné i politické debaty o fenoménu chuligánství a staly se příčinou dalšího utužení spolupráce mezi fotbalovými kluby a Policií České republiky. Byly vymezeny následující faktory, které údajně umožňují obdobné incidenty:

1. Potíže v zákonech ČR. Neexistence speciální legislativy proti fotbalovému chuligánství.
2. Nedokonalost smlouvy mezi ČMFS a Policií ČR.
3. Policie se neřídila zákonem o Policii a služební přísahou policisty.⁶⁶

Vyústěním incidentu byla schůzka mezi ministrem vnitra a delegací ČMFS. Obě strany se dohodly na přípravě nové smlouvy mezi Policií ČR a Fotbalovým svazem. Za konkrétní bezpečnostní opatření při fotbalových zápasech odpovídají místně příslušní policejní funkcionáři, se kterými specialisté spolupracují. Pro klidný a bezpečný průběh zápasu je důležitá nejen již zmíněná spolupráce se specialisty Služby kriminální policie a vyšetřování, ale také spolupráce s organizátory zápasů a s kluby. Na agresivitu příznivců reagují i fotbalové kluby a policejní složky zvýšením bezpečnostních opatření, což vyžaduje nemalé finanční částky. V rámci bezpečnostních opatření spolupracují fotbalové kluby velmi úzce s Policií ČR a s obecní policií. Při vytipovaných tzv. rizikových utkáních doprovázejí policisté jednotlivé tábory fanoušků po celou cestu na fotbalový stadion. V některých městech (zejména Ostrava, Brno) byl tento systém v průběhu času takřka „doveden k dokonalosti“. Nezřídka bývají pro potřeby fotbalových příznivců pozdrženy vlakové spoje. Policisté jsou zpravidla rozmístěni i v ochozech fotbalových stadionů, hostující příznivci jsou striktně odděleni od domácích, na některých stadionech jsou dokonce uzavřeni ze všech stran v kovových klecích.⁶⁷

V rámci resortu spravedlnosti se diváckým násilím a fotbalovým chuligánstvím mohou zabývat státní zastupitelství a specializovaní soudní znalci, posuzující např. symboliku užívanou fotbalovými chuligány. V oblasti osvěty a vzdělávání se do protirasistické činnosti zapojují především i různé složky ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a ministerstva kultury. V politice se proti fotbalovému chuligánství neangažují pouze instituce státního aparátu, ale i nestátní aktéři obecněji pojaté protiextremistické politiky vytváří do jisté míry propojenou síť, která má základní cíl: potlačovat všechny nebo některé formy či projevy extremismu.

Na sportovní diváky je nezbytné působit nejen při jejich přítomnosti na stadionech. Sportovní oddíly a jejich pracovníci mají však možnost ovlivňovat sportovní diváky především po dobu jejich přítomnosti na stadionech. Zde se uplatňují hlavně již zmíněné preventivní opatření zamezující vzniku nežádoucích diváckých reakcí. Můžeme však poukázat i na jiné formy působení, které mají dlouhodobější dopad a mají výchovný podtext. Nelze přitom opomenout, že role sportovního diváka je jednou z krátkodobých sociálních rolí, které člověk, zajímající se o sport, hraje. Důležité jsou proto i další výchovné momenty, které na něj působí v běžném životě. Povšimněme si především těch možností, které mají sportovní oddíly.⁶⁸ Jednou z významných možností je posilování vzájemných vztahů mezi diváky. Záměrem je přetvořit divácký dav v publikum, které má určité společné charakteristiky, zájmy. K dosažení tohoto stavu je možné využívat rozličných cest. Jednou z nich je vytváření

⁶⁶ Mareš, M. et al.: *Fotbaloví chuligáni*. Brno. Centrum strategických studií, 2004, s. 146-148.

⁶⁷ Mareš, M. et al.: *Fotbaloví chuligáni*. Brno. Centrum strategických studií, 2004, s. 148-149.

⁶⁸ Slepíčka, P.: *Sportovní diváctví*. Praha. Olympia, 1990, s. 175.

„fanklubu“ jednotlivých fotbalových klubů. Jedním z cílů je práce s diváky, zejména s mladými fanoušky. U fotbalových klubů, kde fankluby existují, tyto mnohdy nesehrály tu roli ve výchově fanoušků, kterou si kluby předsevzaly. Faktem však zůstává, že v anketě se fanoušci, kteří se označovali za členy „fanklubu“, vyjadřovali mnohem zdrženlivěji ohledně případné účasti na negativních akcích obecnostva. Jen 12% diváků, kteří uvedli, že jsou členy „fanklubu“, připustilo možnost připojení se k těmto negativním akcím. V zahraničí je běžné, že slavný klub má mnoho tisíc členů, kteří tvoří jeho diváckou základnu. Mnohé kluby mají tištěná periodika, která pravidelně vycházejí. V nich se hodnotí činnost klubu, jednotlivé zápasy, komentuje se úroveň přípravy na utkání, celková nálada v klubu apod. Tím se přitahuje zájem členů, ovlivňuje se a vychovává členská základna. Hráči jsou povinni do těchto klubových tiskovin přispívat a rovněž chodí na besedy s fanoušky, kteří se tak cítí součástí klubového dění. Pohodlí diváka je pochopitelně věnována maximální péče. Kluby jsou si vědomy, že to vše přispívá k většímu sepětí diváka s nimi.

Při prevenci vzniku a rozvoje negativních diváckých reakcí jde i o to, jakým způsobem zabránit výskytu podnětu vyvolávajícího ohrožení, jak snížit účinnost dopadu jakékoli vyhocené situace na psychiku diváka a tím zabránit impulsivnímu chování. Proti situačnímu účinku je nezbytné postavit systém opatření, který sníží účinnost krajně intenzivních podnětů na psychiku diváků. Přitom je možné se opírat rovněž o zkušenosti z prevence vzniku hromadného chování, získané v různých katastrofických situacích, které se vyskytly v mimosportovní oblasti. Ukázalo se, že důležitým preventivním opatřením je odvést pozornost organizováním takové činnosti, která pomáhá psychickému uklidnění, snížení negativní emoční tenze. U sportovních diváků to znamená odreagování psychických tenzí plynoucích z předchozí činnosti (pracovních či rodinných starostí). Stává se, že divák přichází do hlediště v psychické tenzi, se špatnou náladou. Časový prostor před utkáním lze využít pro přeladění psychiky diváka, neboť téměř 70% diváků uvádí, že přichází do hledišť 15 až 30 minut před utkáním. K přeladění mohou částečně napomoci hudební nahrávky, které jsou na našich stadionech běžně užívané. Musí však odpovídat věkovému složení a vkusu diváků. Jedině tak mohou působit pozitivně.⁶⁹

---

⁶⁹ Slepíčka, P.: *Sportovní diváctví. Praha. Olympia, 1990, s. 144.*

5. Diskuze

Samotná příprava a tvorba bakalářské práce byla rozvrhnutá do těchto období:

1. Seznamování se s danou problematikou, četba literatury
2. Příprava na kvalitativní zpracování údajů a dat, samotné zpracování údajů a dat
3. Vyhodnocení získaných dat a informací a jejich aplikace do samotné práce
4. Závěrečná diskuze

Cílem bakalářské práce bylo získání pravdivých a konkrétních údajů o fandovství a jeho dopadech na moderní společnost. Smyslem bylo tyto údaje systematicky seřadit tak, aby byly smysluplné a i čtenář, který zná tuto problematiku pouze okrajově, mohl z této práce čerpat, příp. dále pracovat se získanými údaji. V neposlední řadě má tato práce sloužit jako zdroj informací pro všechny složky podílející se na bezpečnostních a preventivních opatřeních souvisejících s konáním fotbalových utkání. Práce je orientována kvalitativně na samotný jev, proto je dosti pravděpodobné, že určité prvky jsou obecnějšího charakteru, aplikovatelné i do jiných sportovních odvětví.

Fandovství – je to život nebo pouze chvilková euforie či snížení stresové zátěže? K této problematice je velmi složité a časově velmi náročné získat ucelené a nezkrácené informace. Pohledy bývají různé – profesionální, státní či samotného fanouška a jeho sociální skupiny. Očima fanouška jde především o prožívání intenzivního emočního prožitku, který je ve společnosti mnoha tisíců dalších fanoušků o to silnější. Fanoušek je společně s jinými fandami emočně stejně naladěný, přišel podpořit svůj milovaný klub, svého oblíbeného hráče, prahne po vstřelené brance a následném vítězství svého klubu. Fanoušek se identifikuje se svým oblíbeným klubem. Pro stát, obec a jeho orgány je fotbalové fandovství především povinnost zajistit v rámci svých kompetencí a pravomocí dohled či dozor nad celou řadou věcí, týkajících se přímo či nepřímo fanoušků a diváků, od staveb nových fotbalových stadionů a státní podpory sportu vůbec, po podporu jednotlivých klubů obcemi na regionální úrovni či zajištění bezpečnostně-preventivních opatřeních při rizikových fotbalových utkáních.

Současná společnost je velmi rozmanitá, a to jak z hlediska samotného přístupu k fandovství, tak i určitě z hlediska ekonomického. Asi si dovedeme jen velmi těžce představit, že dítě z předměstí, kdy jsou oba rodiče bez práce, bude hrát golf a jeho rodiče budou s celou rodinou svému dítěti fandit a přímo se účastnit golfového turnaje. Ekonomický aspekt proto hraje velmi důležitou roli. V nejhudších zemích je pro všechny děti základním a prvním sportem vůbec fotbal. Snad každý si vybavuje nejhudší africké děti běžající za hadrovým míčem s touhou či přáním být jednou tak dobrý, jako ty největší fotbalové hvězdy světa. V posledních letech organizovalo jednotlivá mistrovství Evropy či mistrovství světa ve fotbale společně více států, což bylo z ekonomického hlediska samozřejmě výhodné pro všechny.

S kořeny fandovství se můžeme setkat už 2000 let př. n. l. při vzniku prvních bojových arén, kde bylo velmi lehké fanoušky, dav, psychologicky zmanipulovat a ovládat. Není vůbec žádnou tajností, že tito fanoušci byli často zneužíváni pro vyvolání válek, nepokojů a rozvratů státu a státního zřízení. Již za časů římských imperátorů byla masám nabídnuta heslem „chléb a hry“, divácky atraktivní podívaná na gladiátorské zápasy či na podobné bojové hry, které bohužel většinou končily pro účastníky smrtí. Diváci tehdejších zápasů a her, stejně jako fanoušci současní, přicházejí do hledišť stadionů s touhou a přáním prožít si ty chvíle napětí a euforie, které tolik milují. Dnešní moderní fotbalové stadiony poskytují návštěvníkům a publiku

veškerý komfort od velkoplošných obrazovek po kvalitní občerstvení, což jen zlepšuje kvalitu diváckého prožitku.

Pokud bychom měli vyhodnotit jednotlivé grafy a tabulky, je například velmi zajímavé, že podíl žen ve fotbalovém publiku se velmi výrazně odlišoval od jejich zastoupení v jiných sportech. Větší zastoupení žen v publiku při utkáních v odbíjené, košíkové a házené, je s největší pravděpodobností možné přisoudit obecně lepšímu prostředí a také většímu pohodlí, které hlediště v jednotlivých halách poskytují. Velký vliv má jistě i skutečnost, že tyto sporty mají širokou základnu aktivně sportujících žen, které se o svůj sport zajímají i jako divačky. Rovněž je zajímavá odlišná skladba sportovních diváků z hlediska věku, dosaženého vzdělání a zaměstnání. Například podíl vysokoškoláků v hledištích basketbalových, volejbalových a házenkářských utkání je přibližně o 100% vyšší, než na fotbalových utkáních. Fotbal má ve srovnání s košíkovou, odbíjenou, házenou a tenisem největší zastoupení jedinců se základním vzděláním. Ve srovnání s jinými neproblémovými sporty, je v hledištích fotbalových stadionů výrazně méně vysokoškolsky vzdělaných diváků. K podobným závěrům dospěly i výzkumy v dalších fotbalově vyspělých zemích. Důvod je ten, že fotbalové publikum bylo vždy na nižší vzdělanostní úrovni, což má souvislost s historií vzniku fotbalu v Anglii. Zde byl fotbal považován od svého vzniku za hrubý sport, kterému se věnují v převážné většině nejnižší společenské třídy, na rozdíl od vyšších tříd, které se věnovaly hlavně golfu, tenisu či kriketu.

Další velmi zajímavé srovnání se týká požívání alkoholu před zápasem či v jeho průběhu. Jak je v grafu uvedeno, 7% fotbalových diváků potvrdilo, že před zápasem, nebo v jeho průběhu požívají alkohol vždy, oproti 4% diváků košíkové, házené a odbíjené. Nejvýraznější rozdíl byl zjištěn v občasném požívání alkoholu před zápasem, nebo v jeho průběhu. Zatímco u fotbalových diváků to bylo 35%, u diváků košíkové, odbíjené a házené jen 19%. Zde je patrné, že případný konflikt diváckých názorů, při kterých je u účastníků přítomen alkohol, je při fotbalových utkáních daleko pravděpodobnější.

Údaje a fakta uvedené v této práci jsou čerpány z literatury, avšak prorostlé mémi vlastními postřehy a tvrdou realitou pozorovatele v uniformě, který se po několik let aktivně zúčastňoval bezpečnostně-preventivních opatření v převážné většině při fotbalových utkáních. Tyto mé vlastní zkušenosti s fotbalovým prostředím byly doplněny a prohloubeny o další zjištěná fakta, údaje a data, která při psaní bakalářské práce ovlivnily můj náhled na fanoušky a jejich okolí. Zjištění, do jakých skupin se fanoušci dělí, co je spojuje, jaké jsou jejich názory, postoje, chování, proč v souvislosti s fandovstvím vznikají sociálně patologické jevy, projevy extremismu, rasismu a xenofobie, byly zjištěními obohacujícími, leč jsem si také uvědomil, jak nebezpečný a zrádný může svět fanouška být, pokud projevy fandovství přesáhnou společností tolerovanou hranici. Prameny a literatura, ze kterých jsem čerpal, mi v mnoha oblastech potvrdily ty skutečnosti, které jsem osobně zažil při fotbalových opatřeních. Mé vlastní poznatky se shodují s „teorií“ uvedenou v odborné literatuře. Například pokud člověk stojí po ukončení utkání na travnaté ploše proti rozvášněnému tisícíhlavému davu, který se každým okamžikem chystá zaútočit na několik desítek policistů, je to z profesní stránky neocenitelná zkušenost, kterou člověk zažije jen málo kde. Z čistě psychologické, sociologické či jiné stránky je v literatuře dav a zejména chování davu popsáno velmi dobře a přesně, kdy existují určité zákonitosti, podmínky či situace, ze kterých se chování davu dá do jisté míry předpovědět.

Studiem pramenů a literatury k vypracování této bakalářské práce jsem si rozšířil svůj odborný rozhled z řady vědeckých disciplín, především však z psychologie a sociologie, což jsou obory, které mě provázely i při studiu sociální

pedagogiky. Zjištěná data a údaje uvedené v této bakalářské práci jsou od vysoce erudovaných psychologů, sociologů, právníků i pedagogů, kteří se fandovství a fanouškům věnují mnoho let, a byly pro mě velkým přínosem jak v dalším profesní oblasti, tak v osobním životě.

Na otázku, jakým způsobem se problém negativního prostředí souvisejícího s fandovstvím dá řešit, existuje mnoho různých názorů, od těch příliš liberálních, až po ty skutečně radikální. Pozastavil bych se chvíli nad fotbalovým prostředím u nás, protože jak všichni víme, právě ve fotbalovém prostředí mají úrodnou půdu různé sociálně patologické jevy související s fandovstvím. Fotbal je bezesporu u nás nejpopulárnějším sportem, máme mnoho desítek tisíc registrovaných hráčů na všech výkonnostních úrovních, solidní fotbalové stadiony, v posledních dvaceti letech naše reprezentace zaznamenala několik skvělých umístění, především na mistrovstvích Evropy. Úroveň naší nejvyšší fotbalové ligy je v evropském měřítku kvality spíše podprůměrná, což dokazují každoročně kluby, které v pohárových soutěžích končí obvykle v prvních kolech či předkolech. Co se týká návštěvnosti, tak na prvoligová fotbalová utkání bývá návštěva na zápas kolem 10-12 tisíc diváků spíše výjimkou, a tak se většina klubů musí spokojit s diváckou návštěvou 5 - 6 tisíc diváků.

V nejvyšší české fotbalové lize existuje několik klubů, jejichž fanoušci se při návštěvách utkání projevují velmi velkou agresivitou, nesnášenlivostí, hrubým a vulgárním chováním či projevem a ve valné většině i nezájmem o samotné utkání. Ať už se jedná o fanoušky Baníku Ostrava, Sparty Praha, Brna či Olomouce, každé utkání, ve kterém účinkují tyto kluby, je vysoce rizikové a pořadatelé i policie k tomu s patřičnou odpovědností přistupují. Pořadatelská služba, která má na stadionu zabezpečovat veřejný pořádek na základě smlouvy s klubem, bývá v mnoha případech velmi nedůsledná a liknavá, což může mít za následek pronesení nepovolených a nebezpečných věcí na stadion a následně házení těchto věcí jak na hrací plochu, tak na ostatní fanoušky, což může mít velmi vážné důsledky jak pro domácí klub (přerušování zápasu, udělení vysoké pokuty apod.), tak v tom horším případě i na zdraví či životě. To, že členové pořadatelských služeb bývají v mnoha případech osoby v důchodovém věku nebo ženy, hovoří samo za sebe. Skutečně by stálo za zvážení, zda-li by členové pořadatelské služby neměli být osobami k této činnosti lépe proškolenými, psychicky odolnými a s dobrou fyzickou kondicí. Proč pořadatelskou službu vzhledem k vysoce rizikové práci netvoří fyzicky zdatnější osoby, je zřejmě otázkou výše honoráře pro pořadatele, v podstatě tedy problémem ekonomického charakteru.

Co se týká účasti Policie České republiky na fotbalových utkáních, obecně je známo, že policie na stadionu zakročuje v okamžiku, kdy je situace týkající se veřejného pořádku pro pořadatelskou službu již nezvladatelná. Polemiky, zda má být policie přítomna na stadionu od začátku utkání, nebo má být někde před stadionem, nejsou na místě. Z vlastní zkušenosti se rozhodně přikláním k variantě „policie na stadion“. Rychlý, rázný a důrazný zákrok proti agresivním fandům, zabránit škodám na majetku či škodám na zdraví, jsou v tu chvíli prioritou. Neztotožňuji se ani s názorem, že konání fotbalového utkání je věcí soukromého subjektu, tudíž tam policie nemá co pohledávat. Soukromý subjekt utkání sice pořádá, ale myslím si, že dnes je pořádek a bezpečí na fotbalových stadionech věcí veřejného zájmu.

V poslední době se v průběhu rizikových fotbalových utkání osvědčila přítomnost státního zástupce a soudce přímo na stadionu, což je z hlediska prevence páchaní výtržností krok správným směrem. Výtržník si musí být vědom, že pokud poruší zákon, bude policisty předveden před soudce, který jej může ihned potrestat. Jsem přesvědčen, že hrozba bezprostřední sankce přímo v průběhu utkání

je pro fotbalové chuligány dostatečně pádná, aby zvažovali své agresivní chování a jednání. Pokud bych se mohl zmínit o celkovém negativním prostředí provázejícím fandovství, myslím, že i přes mnohé sociálně patologické jevy, se kterými jsme konfrontováni, tu stále máme drtivou většinu slušných a poctivých fanoušků, kteří na fotbal chodí proto, že jej skutečně milují a jsou věrni svému oblíbenému klubu, aniž by jejich chování či jednání směřovalo k tomu, kohokoli fyzicky či verbálně napadnout pro jeho odlišný názor nebo postoj k fotbalu.

Závěr

Kopaná jistě patří k zajímavým a také oblíbeným společenským fenoménům, jenž má mnohdy zcela zásadní vliv na další společenské jevy. Když si uvědomíme, že z původní volnočasové aktivity, kterou fotbal byl, nyní ovlivňuje významnou oblast našeho života. Má vliv i na jiné sféry společenského života (politiku, ekonomiku, mezilidské a partnerské vztahy), které ať chceme nebo ne, přímo či nepřímo ovlivňují naše životy. I díky rozvoji médií je fotbal neobyčejně populární a bezpochyby nejmasovější hrou. Televize, internet a rozhlasové vysílání umožňuje širokým masám účastnit se zprostředkovaně fotbalových utkání miliónům fanouškům po celém světě.

Přibližně od šedesátých let minulého století se v souvislosti s fotbalem začaly projevat nejrůznější excesy, při kterých se na místo hry a jejích výsledků dostávaly do popředí mediálního, společenského i politického zájmu takové negativní projevy některých návštěvníků fotbalových utkání, jako byly výtržnosti, vandalismus, rvačky a konflikty ústící v agresi mezi násilníky a rozhodčím, násilníky a hráči a násilnickými skupinami navzájem (ať již na stadionech či mimo ně). Postupně se v souvislosti s fotbalem zintenzivnily i projevy xenofobie, rasismu, antisemitismu a nacionálního šovinismu. Proč se tyto negativní projevy v souvislosti s fotbalem projevíly právě v šedesátých letech minulého století? Co způsobilo tak výrazné zhoršení mezilidských vztahů právě v souvislosti s tímto sportem? Na tyto otázky jistě není jednoduchá a snadná odpověď. Myslím si, že šedesátá léta minulého století byla v rámci celého století svým způsobem jedinečná, velmi dynamická, v mnoha směrech a oblastech naprosto unikátní a řekl bych také průlomová. Ať už se jednalo o oblast vědy a techniky (např. přistání amerických kosmonautů na měsíci, první transplantace srdce) nebo politiky (např. válka USA ve Vietnamu, invaze vojsk Varšavské smlouvy do Československa, tzv. šestidenní válka Izraele s arabskými zeměmi či studentské nepokoje ve Francii). Anglie i Francie postupně přicházely o svá zbývající koloniální území a z bývalých mocných impérií se stávaly oproti minulým létům a staletím mnohem méně významné státy. Šedesátá léta minulého století byla symbolem nepokojů, revolt a protestů proti tehdejšímu společenskému dění, což se zákonitě muselo projevit i v prostředí sportu. Možná někde tady je prapočátek negativního chování diváků a fanoušků v prostředí souvisejícího s fotbalem.

Dění kolem fotbalu se určitým způsobem prolno i s politickým extremismem, nacionalismem a lokálním patriotismem. Znamé skandování spartánských fanoušků „polští židi“, při utkáních s Baníkem Ostrava, hovoří za vše. Nenávist a nesnášenlivost mezi fanoušky některých fotbalových klubů u nás má své kořeny ještě v době hluboko před rokem 1989, kde byly vytvořeny podmínky vzniku jakési „subkultury“, kterou fandové reprezentují a se kterou se ztotožňují. Oproti jiným státům, jako např. Polsko, Rusko, země bývalé Jugoslávie, Německo a samozřejmě Anglie, netvoří tuzemští fanoušci, hooligans či rowdies (výtržníci) tak pevné, radikální a organizované prostředí. Když si uvědomíme, že v rámci celé České republiky se jedná řádově o stovky osob, panika v tomto směru rozhodně není na místě. Pamatuji si, že jako dítě jsem v sedmdesátých letech minulého století občas chodil na fotbal, kde byly tenkrát běžné návštěvy 15 – 20 tisíc diváků. Rodiče mě bez obav na fotbal pustili, protože nikdo se v té době u fanoušků nesetkal s tak negativními projevy chování, jak to můžeme vidět dnes. Zdemolované dopravní prostředky, škody na majetku, zdraví a značné finanční prostředky vynaložené státem na práci policie právě v průběhu opatření týkajících se sportovních akcí jsou již každodenní realitou.

Fotbal je pro většinu tohoto národa i přes negativní jevy, které s sebou fandovství v posledních letech přináší, stále sportem číslo jedna. Lidé tuto hru milují, prožívají s ní chvíle radosti i zklamání, ale to, jak všichni víme, ke sportu patří.

Nenechme si proto krásu, napětí a oblíbenost tohoto sportu vzít několika stovkami mladých mužů, jenž si pro pojem „fandovství“ vytvořili své vlastní normy chování, kterými se snaží tento fenomén zničit.

Resumé

Tato bakalářská práce je členěna do pěti kapitol. V první kapitole se zabývám moderní společností, resp. jak vzniká, čím je charakteristická, jakými změnami moderní společnost prochází. Dále se věnuji pojmům sociální stratifikace a sociální skupina. Ve druhé kapitole se věnuji samotnému fandovství. Tato kapitola je zaměřena jak na samotné fanoušky, tak jsou zde podrobně popsány jednotlivé typy fandovství. V závěru se zaobírám problematikou tzv. organizovanému fandovství, jak a proč vzniká, čím je charakteristické apod. Třetí kapitola pojednává o vztahu fandovství a moderní společnosti, se zaměřením na sociálně patologické jevy fandovství a dále na sociální specifikaci davu. Ve čtvrté kapitole se zabývám státem a jeho vlivem na moderní společnost s bližší specifikací orgánů státní správy a územní samosprávy, sankcemi souvisejícími s fandovstvím a prevencí sociálně patologických jevů souvisejících s fandovstvím. Pátá kapitola je věnována diskuzi. Zde charakterizují data a údaje, které jsou v této práci uvedené, dále se zabývám vyhodnocením tabulek a grafů a následně uvádím samotný význam a přínos této práce pro mě samotného. Na závěr diskuze uvádím stručný návrh vlastního řešení, jakým způsobem by se mělo, nebo mohlo, negativní prostředí v souvislosti s fandovstvím řešit.

Anotace

Ve své bakalářské práci se zabývám fandovstvím, které jako společenský jev ovlivňuje současnou společnost, ať už v pozitivním, nebo negativním smyslu. Dále se věnuji fotbalovému prostředí na území České republiky, vztahu soukromého subjektu – klubu, jeho fanoušky a orgány státní správy.

Klíčová slova

fanoušek, fandovství, negativní prostředí, moderní společnost, sociální skupina, sport, fotbal

Annotation

In my work applying for bachelorship I deal with the enthusiasm for football. This social phenomenon has a great impact on the society of today in the positive as well as in the negative ways. Further I put my mind on the theme of football in the Czech Republic, the relationship between private subjects - clubs, their fans and government bodies.

Keywords

fan, sport enthusiasm, negative medium, modern society, social group, sport, football

Seznam použitých pramenů a literatury

1. Charvát, J.: Současný politický extremismus a radikalismus. Praha. Portál, 2007. ISBN 978-807367-098-6
2. Jilčík, T. Plšková, A. Zapletal, L.: Sociální patologie. Brno. Institut mezioborových studií, 2005.
3. Jilčík, T. Zapletal, L.: Sociologie I. Brno. Institut mezioborových studií, 2003.
4. Katrňák, T.: Třídní analýza a sociální mobilita. Brno. Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. ISBN 80-7325-067-5
5. Keller, J.: Nedomyšlená společnost. Brno. Doplněk, 2003. ISBN 80-7239-091-0
6. Le Bon, G.: Psychologie davu. Praha. Kra, 1994. ISBN 80-901527-8-8
7. Mareš, P.: Sociologie nerovnosti a chudoby. Praha. Sociologické nakladatelství, 1999. ISBN 978-80-85850-61-1
8. Mareš, M. Smolík, J. Suchánek, M.: Fotbalové chuligáni. Brno. Centrum strategických studií, 2004. ISBN 978-80-903333-0-7
9. Mařádek, V.: Vězeňství. Ostrava. OU, Pedagogická fakulta, 2005. ISBN 80-7368-002-5
10. Mühlbacher, P.: Problémy současné společnosti. Brno. Institut mezioborových studií, 2004.
11. Poněšický, J.: Agrese násilí a psychologie moci. Praha. Triton, 2004. ISBN 80-7254-593-0
12. Průcha, J.: Interkulturní psychologie. Praha. Portál, 2004. ISBN 80-7254-866-2
13. Sekot, A.: Sociologické problémy sportu. Praha. Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2562-8
14. Sekot, A.: Sociologie v kostce. Brno. Paido, 2004. ISBN 80-7315-077-8.
15. Slepíčka, P. Hošek, V. Hátlová, B.: Psychologie sportu. Praha. Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1290-9
16. Slepíčka, P.: Sportovní diváctví. Praha. Olympia, 1990. ISBN 80-7033-012-0
17. Smolík, J.: Fotbalové chuligánství. Karlovy Vary. Zdeněk Plachý, 2008. ISBN 978-80-903556-3-7
18. Svatoň, J. Sirovátko, T.: Stát a veřejná politika. Brno. Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta, 1997. ISBN 80-210-1612-4
19. <http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/tomas-sokol.php>
20. <http://www.sanep.cz/pruzkumy/stat-a-podpora-fotbalu/>